

DÜZCE
ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SANATTA DOĞUM ANI TASVİRLERİ

ELİF ŞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
RESİM ANA SANAT DALI

DANIŞMAN
DOÇ. DR. BURCU GÜNAY

DÜZCE, 2024

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SANATTA DOĞUM ANI TASVİRLERİ

Elif Şen tarafından hazırlanan tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Resim Ana Sanat Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Burcu Günay

Düzce Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Burcu Günay

Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Lütfi Özden

Düzce Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erdem Oğuz

Düzce Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 17/07/2024

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

17 Temmuz 2024

Elif Şen

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca maddi manevi her koşulda yanımda olarak beni destekleyen aileme ve katkılarından dolayı değerli danışman hocam Doç. Dr. Burcu Günay'a teşekkür ederim.

Yüksek lisans öğrenim sürecimde ve özellikle bu tez çalışmasının hazırlanmasında tüm vaktini, emeğini, sabrını bana ayıran ve elindeki tüm imkanlarını sonsuz bir şekilde kullanarak benden hiçbir desteğini esirgemeyen sevgili nişanlım Şevket Yüksel'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

17 Temmuz 2024

Elif ŞEN

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

GÖRSEL LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. BİR KAVRAM OLARAK DOĞUM	3
3. REENKARNASYON/ YENİDEN DOĞUŞ	4
4. MİTLERDE DOĞUM.....	7
4.1. TÜRK MİTOLOJİSİNDE DOĞUM.....	7
4.2. MISIR MİTOLOJİSİNDE DOĞUM	9
4.3. YUNAN MİTOLJİSİNDE DOĞUM.....	12
5. SANATTA DOĞUM RİTÜELİ	16
6. ÇAĞDAŞ SANATTA DOĞUM RİTÜELİ	27
7. BEN'İN SÖZÜ.....	51
8. SONUÇ	58
9. KAYNAKLAR.....	60
10. GÖRSEL KAYNAKÇA.....	61
ÖZGEÇMİŞ.....	

GÖRSEL LİSTESİ

Sayfa No

Görsel 1. Sandro Botticelli, “Venüs’ün Doğuşu”, Tuval üzerine tempera, 1,72 m x 2,78 m, Uffizi Galerisi, Floransa, İtalya, 1482 – 1486.....	13
Görsel 2. Sandro Botticelli, ‘Mystic Nativity’, Tuval üzerine Yağlı Boya 108,6 x 74,9 cm, (yaklaşık) 1500.....	17
Görsel 3. Abraham Bosse, ‘Childbirth’, Gravür baskı, 26 cm x 33.7 cm, 1633.....	22
Görsel 4. Frederik Ruysch, ‘Alle de ontleed- genees- en heerkundige werken (Volume 2)’, (syf 123), 1744.....	23
Görsel 5. Frederik Ruysch, ‘8 month old fetus with wrinkled skin’, 17.-18. Y.y	25
Görsel 6. Chris Nash, ‘Z is for Zygote’ filminden bir kesit,2014.....	29
Görsel 7. Darren Aronofsky, ‘Mother’ filminden bir kesit, 2017.....	31
Görsel 8. Alex Garland, ‘Men’ filminden bir kesit, 2022.....	34
Görsel 9. Marc Chagall, ‘Birth’, Tuval üzerine yağlıboya, 65cm x 89.5cm, 1910	37
Görsel 10. Frantisek Kupka, ‘The beginning of life’, Kağıt üzerine su baskı, 34cm x 34cm, 1900	40
Görsel 11. Frida Kahlo, ‘Moses’, Masonit üzerine yağlı boya, 62 cm x 75.6cm, The Huston Museum of Modern Art, 1945.	42
Görsel 12. Sayna Soleimanpour, ‘Don’t watch me’, Hahnemühle kağıt üzerine baskı, 115 cm x 82 cm, 2023.	45
Görsel 13. Natalie Lennard, ‘Salle Sauvage’, Hahnemühle kağıt üzerine baskı, (değişebilen ölçüler), 2017.	47
Görsel 14. Alex Grey, ‘Birth’, Keten kumaş üzerine yağlıboya, 111,76 cm x 152, 4 cm, 1991.	49
Görsel 15. A.E., Elif Şen, ‘İsimsiz’, Kağıt üzerine mürekkep baskı, 80 cm x 100 cm, 2023.....	51
Görsel 16. A.E., Elif Şen, ‘İsimsiz’, Kraft kağıt üzerine mürekkep baskı, 50 cm x 60 cm, 2023.....	52
Görsel 17. Elif Şen, ‘İsimsiz’, Tuval bezi üzerine yağlı boya, 35 cm x 50.5 cm, 2024.	52
Görsel 18. Elif Şen, ‘İsimsiz’, Dijital birleştirme, (değişebilen ölçüler), 2024.	53
Görsel 19. Elif Şen, ‘İsimsiz’, Dijital birleştirme, (değişebilen ölçüler), 2024.	54
Görsel 20. Elif Şen, ‘İsimsiz’, Dijital birleştirme, (değişebilen ölçüler), 2024.....	55
Görsel 21. Elif Şen, ‘İsimsiz’, Kağıt üzerine karakalem, 34 cm x 50 cm, 2024.	56

ÖZET

SANATTA DOĞUM ANI TASVİRLERİ

Elif ŞEN

Düzce Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Burcu GÜNAY

Temmuz 2024, 62 sayfa

Çalışmada ilk olarak doğum kavramı temel olarak açıklanmış ardından reenkarnasyon ve yeniden doğuş kavramları ile bir bütünlük sağlanarak iki kavram arasında bağ kurulmuştur. Doğum ile ilgili mitolojik anlatılara da yer verilmiş ve buna ek olarak sanat ve çağdaş sanat başlıkları altında çeşitli sanat eserleri incelenmiştir. Çalışma genelinde doğum kavramı temele alınarak bu kavramın çok yönlü anlamları, zaman dilimleri içerisindeki değişimleri çeşitli sanat pratikleri ile açıklanmıştır. Tez çalışmasında doğum kavramının tanımlanması için mitoloji, bilim, sanat gibi konular üzerinden görsel ve kavramsal örnekler sunulacaktır. Sanat alanına da dahil olan doğum kavramı çeşitli sanat pratikleri ile irdelenerek ele alınış biçimindeki farklı noktaları araştırmanın genel çerçevesini oluşturarak tez içinde sunulması hedeflenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Doğum Kavramı, Sanatta Doğum Kavramı, Yeniden Doğuş

ABSTRACT

DEPICTIONS OF THE MOMENT OF BIRTH IN ART

Elif SEN

Düzce University

Graduate School, Department of Art

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Burcu GÜNAY

July 2024, 62 pages

In the study, the concept of birth is firstly explained and then a connection is established between the two concepts by providing a unity with the concepts of reincarnation and rebirth. Mythological narratives about birth are also included and in addition, various works of art are analyzed under the titles of art and contemporary art. Throughout the study, the concept of birth is taken as a basis and the multifaceted meanings of this concept and its changes in time periods are explained through various art practices. In this thesis, visual and conceptual examples from mythology, science and art will be presented to define the concept of birth. The concept of birth, which is also included in the field of art, is examined with various art practices and the different points in the way it is handled are aimed to be presented in the thesis by forming the general framework of the research.

Keywords: The Concept of Art, The Concept of Birth in Art, Rebirth

1. GİRİŞ

Çalışmanın odak noktasını oluşturan doğum kavramı, canlıların yaşamsal faaliyetlerinin başlangıcından hatta başlamadan öncesinden itibaren din, mitoloji, kültür, sanat, bilim, psikoloji gibi konularda dönemsel olarak farklı şekillerde ele alınmıştır. Doğum, insan aklının bilinçaltında bir forma sahip olarak zamanla sadece fiziksel eylem olmaktan çıkarak geniş bir literatüre sahip olmuştur. Doğum kavramı temelde dişi kimliğe sahip bir canlının gebelik süresini tamamlaması sonucunda gerçekleşen fiziki bir eylem olarak bilinmektedir. Fiziki olarak gerçekleşen eylem ve bu eyleme bağlı olarak eylemi gerçekleştiren kişinin yeni kimliğe sahip olması ile farklı anlamda iki doğumun gerçekleşmesi de bir doğum olarak ele alınmaktadır. ‘Yeniden doğdum’, ‘yeniden doğmuş gibi oldum’ gibi kelime kalıpları ele alındığında doğumun sadece fiziki olarak gerçekleşmediği, geniş kapsamlı bir eylem olduğunu görebiliriz. Çocukluk, ergenlik, evlilik gibi geçiş dönemleri kişinin yeni bir hayata başlamasının, yeni bir kimliğe sahip olmasının kabulü olduğu için doğum kavramı çatısına girmektedir. Din ve mitoloji kavramlarında doğumdan temel bir konu olduğu için bahsedilmiştir. İnsanların yaşama başlamaları, gelişmeleri, bir şeyleri anlamlandırmaya çalışmaları zamanda din ve mitolojileri doğurmuştur. Gerçekleşen bir olay özellikle anlaması ve cevap vermesi zor ise bunu birinin bir şekilde yapmış olduğunu düşünürüz. Bir anda kendiliğinden bir şeyin gerçekleşmesi kabul edilebilir bir şey olarak görülemez özellikle de eski dönemlerde yaşamış olan insanlar için. Canlı bir bireyin vücudunun içinde başka canlı bir varlığın yaşamaya başlaması ve bulunduğu alanı terk ederek diğer bireylerin bulunduğu ortama gelmesi, olayın gerçekleşme biçimi ve bu ana şahit olanlar için anlaması oldukça zor bir durumdur. Cevap vermenin imkansız olduğu noktalarda yeniden ulaşılması zor olan güneş, ay, gökyüzü gibi cisimlere tanrısal atıflar yapılarak gerçekleşen eylemlere cevap üretmişlerdir. Mitolojik varlıkların ortaya çıkışının da bu şekilde bir süreçten geçtiğini düşünebiliriz. İnsanların gelişimi ile beraber teknolojik unsurların ve bilimin ortaya çıkması bazı cevapsız sorulara cevap olmuştur. Doğum eyleminin döllenme, kuluçka süresi, varlığın bireyin bedeninin içindeki gelişimi gibi o ana ve önceki dönemine yönelik sorular insanlığın gelişimi ile birlikte açık bir şekilde cevaplanmıştır.

İnsanlar yaşam alanları, yaşama biçimleri, avlandıkları hayvanlar gibi temel o dönem için gündelik olan eylemlerini duvarlara resmederek ilk sanatsal örnekleri vermiş oldular. Sanat zamanla hem ihtiyaç hem dönemine göre zenginlik göstergesi hem de yaşanmış olan her türde eylemin görsel olarak kayda alınması için bir araç olarak kullanılmıştır. Tarihsel süreçte doğumun resim, heykel, sinema gibi alanlarda ele alınış biçimine bakıldığında doğumun gerçekleşme anı, gerçekleşen ortam, doğum tanrı ve tanrıçaları gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Modern döneme yaklaşılmaya başlandığında doğum kavramı fiziki gerçekleşen eylem olarak değil çok yönlü bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır.

2. BİR KAVRAM OLARAK DOĞUM

Doğum TDK' ye göre; doğmak işi, bir kimsenin doğduğu yıl anlamına gelmektir (TDK, 2024). Doğum eylemi fiziksel olarak gerçekleşmeden önce, gerçekleştiren canlıya göre farklılık göstererek gebelik veya kuluçka dönemi olarak adlandırılan bir süre bekleyiş sürecinden geçmektedir. Bu süre tamamlandıktan sonra oluşumunu tamamlayan varlık bulunduğu alanı terk ederek dünyaya gelir. Bilimsel açıdan ilk doğum, yaşamın başlangıcı için önemli bir konumda yer almaktadır. Ancak yaşamın ortaya çıkışı karmaşık ve uzun bir süreç olduğundan kaynaklı fosil kayıtlarında tam olarak belirlemek ve fiziksel olarak ilk doğumu tanımlamak oldukça zordur. Bunun yanı sıra evrim teorisinde geçen dünyanın oluşumu ile ilgili gelişimler ve bu oluşumlar tamamlandıktan sonra dünyanın son hali ile ortaya çıkışı da bir doğum ve doğum süreci olarak kabul edilebilir. Doğum konusuna sadece kadın bebek ilişkisi, insani ya da hayvansal bir şey olarak bakmamak önemlidir.

Doğum kavramı felsefi ve ontolojik tartışmaların da konusu olmuştur. İnsanın var oluşu, kimliği ve bilinci gibi temel sorunlar üzerinden ele alınırken kullanılmaktadır. Bir varlık için varoluşun başlangıcı olarak görülür. Doğum bireyin kimliğinin başlangıcı olarak da düşünülmektedir. Doğum ile birlikte birey belirli bir beden, karakter, toplumsal konumla ilişkilendirilen kimlik kazanır. Ancak kimlik doğum ile birlikte kesin ve net olarak belirlenmez, değişkenlik göstermektedir. Yaşanılan süre boyunca bulunulan konum, çevresel, sosyolojik, ekonomik, kültürel ve ailesel faktörler bireyin kimliğine etki etmiştir. Birey her oluşturduğu kimlikte yeni bir birey ortaya çıkarttığından kaynaklı yeniden doğuş olarak kabul edilebilmektedir.

3. REENKARNASYON/ YENİDEN DOĞUŞ

Reenkarnasyon TDK’ ye göre ruh göçü anlamına gelmektedir (TDK, 2024). Genellikle bir varlığın öldükten sonra ruhunun beden değiştirerek başka bir bedene ya da varlığa geçmesini, yeniden doğmasını tanımlayan inanç ve kavram olarak nitelendirilir. Hinduizm, Budizm gibi bazı doğu ve batı din ve felsefelerinde yer almaktadır. Çeşitli pratik ve ritüeller dahilinde de yeniden doğuş kavramı gerçekleştirilmektedir. Reenkarnasyon, yeniden doğma düşüncesi tıpkı diğer anlamlandırılmayan konular gibi insanların en büyük bilinmezi, korkusu ve kaçınılmaz sonu olan ölüm için ortaya çıkmış bir kaçış, umut yoludur. Son olarak bilinen, hakkında daha fazla bilgiye sahip olmanın güncel olarak mümkün olmadığı ölüm bazı insanlar tarafından yeniden bir başlangıç olarak kabul edilmiştir. Hinduizm’ e göre, ‘bu dünyada iken kurtuluşu gerçekleştirmiş olanlar, öldükten sonra nihai gerçekleştirenler zaman, mekân ve uzay zıtlıklarını aşarak ebedi, parlak ve nihai anlamda kurtulmuş olarak kendilerine has hakiki doğaları içinde varlıklarını devam ettirirler’ (Aydın, 2021:60). ‘Çıkış noktasını tabiattaki sonsuz döngünün oluşturduğu bu arketipe bağlı olarak akla gelen yenilenme, ölümü yenme ve yeniden diriliş fikirleri, Jolande Jacobi’ ye göre yalnızca bir Hristiyan mirası olmaktan uzak olup, tüm toplumlar ve tüm kültürler arasında yaygındır; nerdeyse bütün mitolojilerde ve semavi olan/olmayan bütün dinlerin anlatılarında farklı biçimlerde ortaya çıkmış yeniden doğuş söylemlerine rastlamak mümkündür. Ayrıca Jacobi, her yeniden doğuştan önce bir “ölüm” geldiğini belirtir, çünkü aynı doğada olduğu gibi, yeniden doğuşun gerçekleşebilmesi için ölüm birincil zorunluluktur’ (Korucu, 2019: 771). Mevsimsel döngü bu konu üzerine en temel örneklerdendir. Sonbahar ve kış döneminde kurumuş, solmuş olan canlı bitki türleri bahar döneminin gelmesi ile beraber yenilenerek canlanmaktadır. Bahar dönemi yenilenme konusunda mitolojik olarak da önemli bir konumda yer almakta ve sıkça yer verilmektedir. Doğada hayvanlar üzerinde de yeniden doğuşun izlerine rastlanmaktadır. Kuş türlerinin belli dönemlerde tüylerini dökerek yenilenmeleri, yılanların derilerini değiştirmeleri, kabuklu canlıların kabuklarını değiştirmeleri gibi çeşitli örnekler görülmektedir.

Doğadaki yenilenme ile ilgili olarak farklı kültürlerde anlam bulan bir karakterden bahsetmek gerektiğinde karşımıza Yeşil Adam olarak adlandırılan folklorik ve mitolojik

bir karakter çıkmaktadır.13. Yüzyılda yapıımı tamamlanmış olan ve Almanya’ da bulunan Bamberg Katedrali’ nde de Yeşil adam tasvirine rastlanmaktadır. Genellikle insansı yüze sahip, yüzünün bazı yerlerinden sarmaşık otlar, dallar çıkmış şekilde tasvir edilen Yeşil Adam karakteri; bereket, yeniden doğuş ve doğa ile ilişkilendirilmektedir. Farklı kültür ve mitolojilerde yeniden doğuşu yaşamış olan farklı karakterlere rastlanmaktadır. Türk kültüründe yeniden doğuş kavramı, özellikle geçiş dönemlerindeki toplumsal, kültürel ve siyasi değişimleri temsil etme eğilimindedir. Doğum, ölüm ve evlilik başta olmak üzere kişinin yaşamındaki önemli dönüm noktaları çeşitli ritüeller ve kutlamalar yapılarak yaratılışının ilk halini alması, yeniden doğması hedeflenmektedir. Ölüm de bir son olarak değil yeni bir başlangıç olarak görüp kutlanmaktadır. Doğada da ölüm bir son değildir. Çürümüş olan meyveler ve sebzeler, ölmüş olan canlılar, bitkiler toprak içine karışarak yeni bitkilerin oluşuma yardımcı olarak bir nevi farklı bir bedende yeniden hayat bulurlar. Yunan mitolojisinde Zeus karakterinin evlilik dışı ilişkisinin sonucu olan çocuğu şarap tanrısı Dionysos, iki kere doğmuştur. Zeus’ un evlilik dışı ilişkisi olan Semele isimli kadın Zeus’ tan güçlerini göstermesini istemiş ve ardından Zeus ona güçlerini göstermiştir. Zeus’ un gücü Semele’ yi yakarak öldürürken Semele’ nin karnındaki yedi aylık bebeği düşmüştür. Mucizevi bir şekilde orada biten sık yapraklı sarmaşığın bebeği yani Dionysos’u korumasıyla Zeus bebeği alarak baldırına saklamıştır. Zeus’un baldırından doğan Dionysos’u istemeyen Hera, Kuretalar’ a rüşvet vererek ustaca yapılmış bir ayna ile birlikte çocuğu çalılıkların içine çekti ve Hera’nın emri ile Titanlar, Dionysos’u kaçırıp parçalara bölerek kazanın içinde pişirmişlerdir. Dionysos’un büyükannesi Rhea’ nın çocuğuna acımasının ardından Athena’nın yardımıyla onu kurtararak parçalarını birleştirmiştir ve bu şekilde de Dionysos ikinci kez doğmuştur.

Yeniden doğuşun simgelerinden birisi olan lotus, geceleri kapanıp sualtına batan, gündüzleri ise su üstüne çıkıp yeniden çiçek açan bir bitkidir ve bu nedenle, çiçeği, güneşin ve doğal yaratılışın simgesi haline gelmiştir (Civelek, 2015). Mısır kültüründe önemli konumda yer alan lotus bitkisinin başlangıçta var olan suların içinden çıktığına inanılmaktadır. Su canlı yaşamının hatta dünyanın, evrenin yaratılışında önemli bir rol oynamaktadır. Bilimsel olarak ortaya atılmış olan big bang, abiyojenez ve evrim teorisi incelendiğinde ilk canlı organizmaların da su birikintileri içerisinde oluştuğu söylenmektedir ve buna bağlı olarak da su, canlı yaşamının başlangıcında ve aynı zamanda da yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için önemli bir unsurdur. Suyu zamanla insanlar tarafından kutsallık atfedilmiş, mitolojik ve dini anlamda da sıkça yer

verilmiştir. Hristiyanlıkta su vaftiz için kullanılan bir araçtır. (¹*İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı' nın Ruhu' nun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü.*) İsa' nın vaftiz edilmesi ile başlayan bu ritüel kişinin suya batırılması veya üzerine su dökülmesi ile gerçekleşmektedir. Ritüelin tamamlanması ile kişinin günahları bağışlanmış, imanını, Tanrıya olan bağlılığını göstermiştir. Vaftiz edilmek, Tanrı adına kutsal bir tören ile yapılarak yeniden doğuşu temsil etmektedir.

¹ Mata 3¹⁶

4. MİTLERDE DOĞUM

Sanat tarihinde temel kaynak ve çağdaş sanatın atıfları ile sürekli güncel tuttuğu mitoloji üzerinden doğum kavramına bakıldığında, ilk olarak kavramı açıklamak gerekebilir. Mitoloji Yunanca söz, öykü anlamına gelen ‘mitos’ ve akıl ile kavrama anlamına gelen ‘logos’ kelimelerinden türemiştir (Mark, 20108). TDK’ ye göre mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Her toplum ve kültürün kendine özel mitolojik öyküleri, yaratıkları, tanrı ve tanrıçaları vardır. Mitolojik öyküler, dinler gibi insanların yaratılış hikayelerini anlamlandırmaları için bir araç olarak gelişmiştir. Bilimsel açıklamaların henüz olmadığı ya da yetersiz kaldığı zamanlarda cevap arayışında olan insanlar kendilerini tatmin edecek boyutta hikayeler üretmişlerdir. Doğmak, var olmak, bir canlıyı dünyaya getirmek cevap vermesi ve anlaması en güç durumlardan birisidir. Doğum ile ilgili farklı kültürlerde farklı tanrı ve tanrıçalarla bu oluşum anlatılmıştır.

4.1. TÜRK MİTOLOJİSİNDE DOĞUM

Türk mitolojisi tek tanrı ya da diğer tanrılardan üstün gök tanrı inancına dayanmaktadır. İyi ve kötünün daima mücadele içinde olduğu bu inanç sisteminde, hayvanlara ilgi duyma, totemizm ve insan üstü güçler de yer almaktadır. Anlatımlarda dünyanın başlangıç ve sonundan daha fazla büyük şahsiyetlerin doğumu ve boylan oluşumuna değinilmektedir. Genellikle bir hayvan ve insanın birleşimi sonucunda ya da bir ışığın mücadelesi sonucunda ortaya çıkan olağanüstü doğum anlatılarına yer verilmektedir.

Gökyüzündeki Ülgen ile yer altındaki Erlik ve bunlara bağlı ruhlara dayanan inanışlar bütünü olan Şamanizm din olarak görülmemektedir. Şamanizm, şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığı ile uygulanan inanışlar bütünüdür. Kurallar ve ritüeller dahilinde ata ruhlarına ve doğa varlıklarına tapınmaya dayanan Şamanizm aynı zamanda teatral bir yapıya sahiptir. Doğadaki her şey koruyucu ruhu olan bir yapıda ele alındığı için Şamanlar için doğaya saygı önem taşır. Şaman olmak için atalardan kalan miras, usta birinden alınan eğitim veya ruhlar tarafından seçilmiş bir kişi olmak gibi bazı şartlar vardır. Şamanizm ritüellerinde yeniden dirilmek yer almaktadır. Bu durum sembolik olarak ölüp dirilme niteliğindedir. Kişinin sadece ruhu değil bedeni de bu ritüelle

yenilenmektedir. Bu ritüel, yeniden doğuş, ikinci doğuş olarak bilinmektedir. Kişinin bedeni parçalanır ve temizlenerek tekrar eski formuna geri getirilir. Bu ritüel sonucunda yeni bir kimlik kazanılır, ruh ve beden yenilenir, olağanüstü güçlerle donanır, sıradan kişilikten çıkarak seçkin bir kişiliğe bürünür. Bir şaman ruhsal olarak ölüp dirildiğinde ruhlar ile iletişime geçme ve ruhsal yükselme yeteneğini elde etmiş ve tanrısal vasıflarla tanrısal bir misyona sahip olur.

Türk mitolojisinde Umay Ana, Kübey Hanım ve Alkarısı isimlerindeki varlıklar toplumun bazı sorularına cevap olarak ortaya çıkmışlardır. Umay Ana dişi olarak betimlenmiştir. Üç boynuzlu, beyaz elbiseli, yere kadar uzanan beyaz ve gümüşten saçlara sahip, orta yaşlarda, kuş kılığına bürünebilen ve kanatlara sahip, yanında kuğu veya zarif bir at ile betimlenerek anlatılmaktadır. Umay Ana Türk mitolojisine göre, iyilikler yapan, etrafına ışık saçan, yeryüzüne bereket dağıtan, gökyüzünde yaşayan ve yeryüzüne de inebilen, yaşam ağacının da sahibi olan bir varlıktır. Umay Ana toplum içinde en çok doğurganlık ve bereket tanrıçası olarak bilinmektedir. Doğacak çocukları belirlediğine ve hamile kadınları, çocukları ve yavru hayvanları koruduğuna inanıldığı için çocuğu olmayan kişiler Umay Ana için kurban adayarak çocuk sahibi olmayı beklemektedirler. En eski Türkçe kelimelerden birisi olan Umay kelimesi Divân-ı Lügat-it-Türk'te, günümüzde ana rahmindeki plasenta kelimesini karşılayacak şekilde, "son, kadın doğurduktan sonra karnından çıkan sonu" olarak geçmektedir (Karakurt, 2012:778). Kübey Hanım, Türk ve Altay mitolojisinde Doğum Tanrıçası olarak bilinmektedir. Yarı beline kadar çıplak, ayakları ve bacakları ağaç kökünü andıran, ciddi bakışlı, orta yaşlı, uzun saçlı görünüme sahip bir varlıktır. Kökünden Bengisu (Yaşam Suyu) akan, tüm yaşamı ve doğurganlığı simgeleyen Ulukayın' ın (Yaşam ağacı) içinde yaşamaktadır. Göğsünden sağaltıcı özelliğe sahip süt veren Kübey Hanım, süt gölünden getirdiği sütü doğacak olan çocukların ağzına damlatır ve bu damla çocuğun ruhunu simgelemektedir. Süt gölü, yaşam ağacının üzerinde, göğün üçüncü katında yer alan süttten bir göl şeklindedir. Yaşamsal unsurları taşımakta olan bu gölün içerisinde yer yüzüne gelecek olan ruhlar da yer almaktadır. Hamile kadın doğum yaparken gökten inerek onun yanında durur ancak kadın onu göremez. Hamile kadının ağırları hafifletir ve çocuk doğduktan üç gün sonra gider. Yeryüzünde saf ve temiz olan şeyleri koruyan Kübey Hanım dişiliğin simgeleştirdiği bir tanrıçadır. Albız, Albas, Alpas, Karakoncolos, Kara Kura, Cadı, Çarşamba Karısı ve Alkarısı gibi isimlere sahip olan bu varlık, Umay Ana ve Kübey Hanım' ın aksine hamile kadınları ve çocukları korumayan, onlara zarar

veren kötü bir varlık olarak bilinir. Alkarısı; çirkin, dağınık saçlı, gözleri kanlı, uzun tırnaklı, deve ile güreşebilecek kadar uzun boylu, kuvvetli, ayakları ters, bir dudağı yerde bir dudağı gökte, şişman, kimi zaman çıplak kimi zaman da kırmızı renkte elbisesi ile görüldüğü tarif edilmektedir. Alkarısı, lohusalara musallat olur ve ölümlerine sebebiyet verebilir. Yeni doğum yapmış olan ve doğum yapmakta olan kadınların göğsüne oturarak kadını nefessiz bırakır ve ciğerini alarak kaçar. Bu olay halk arasında Albastı olarak bilinmektedir. Albastı varlığın isminden ziyade neden olduğu hastalığı ifade etmektedir. Sara hastalığı, lohusa humması adı verilen ve yüksek ateş kendini gösteren ve temizliğe dikkat edilmediği için meydana gelen hastalık durumudur. Bunlara bağlı olarak da gerçekleşen baygınlık ve bir çeşit korku halidir. Hamile olan kadın doğumda yaşadığı kan kaybından ötürü çeşitli şeyler görmeye başlar. Kadının en zayıf ve savunmasız olduğu anda Alkarısı kadına zarar verir ve zarar gören kadının bu durumdan kurtulması için Al Ocağı denilen kutlu mekanlara götürülür. Alkarısı' na karşı korunabilmek için hamile kadının odasında gümüş çengelli iğne, kırmızı çaput, erkek kıyafeti yerleştirilir, odada ışık açık bırakılır ve kırk gün boyunca lohusa kadın ve çocuğu yalnız bırakılmaz. Alkarısı hamile ve çocuklara zarar verdiği kadar ahırdaki atlar da zarar vermektedir. Geceleri ahırda yalnız olan atları ahırdan kaçırır gün doğana kadar koşturur yorgunluktan ölecek duruma kadar getirir. Kimi zaman da Alkarısı ahırda olan atların yelelerini düğüm şeklinde örerek bırakır. Alkarısı ile ilgili bir diğer inanış da onu yakalayıp hizmetçi olarak kullanmaktır. Alkarısı etine veya kıyafetine gümüş çengelli iğne saplanarak yakalanmaktadır. İğneyi saplayan kişinin evine bolca bereket getirir. İğneyi çıkarıp Alkarısı' nı serbest bırakmadan önce Alkarısı serbest bırakan kişiye ona ve ailesine bir daha yaklaşmayacağına yeminler eder. O aileden alınan kırmızı çaputlar lohusa ve hamile kadınlarda Alkarısı' na karşı korunmak için kullanılır.

4.2. MİSİR MİTOLOJİSİNDE DOĞUM

Eski Mısır' da doğum ve doğum ile ilgili birçok tıbbi ve büyümlü metinler yer almaktadır. Bu metinlerin çoğu doğumu hızlandırıp kolay geçmesine yardımcı olmak, doğmamış olan çocuğu ve doğum yapan kadını korumak amacıyla doğumu gerçekleştiren kadın için büyümler, tılsımlar, reçeteler ve tedavilerdir. Metinsel kaynakların yanı sıra tapınak ve doğum evlerinde yer alan resimler doğum anına dair bir öngörü sağlamaktadır. Tapınaklarda ve çeşitli yerlerde yer alan resim ve kabartmalar doğum anında alışagelen hastane ortamı görüntüsünden farklı olarak kadının farklı pozisyonlarda doğumu

gerçekleştirdiği görülmektedir. Hem mısır hem de diğer kültürlerde bu şekilde sanatsal üretimlerin olması doğum anına dair geçmiş zamanlarda uygulanan teknikleri, aletleri günümüze taşımakta ve günümüz tıbbına da yardımcı olmaktadır.

Türk mitolojisinden olduğu gibi en eski mitlerden ve Antik Yunan'ın da etkilendiği Mısır Mitolojisine bakıldığında, doğum kavramı üzerine şekillenen bir yaklaşımı barındığı söylenebilir. 'Bir zamanlar biçimsiz ve anlamsız sonsuz karanlık sudan başka bir şey yoktu. Bu boşluğun içinde yaratılış anını bekleyen Heka vardı. Bu sulu sessizlikten, üzerinde büyük tanrı Atum' un durduğu ben-ben olarak bilinen ilkel tepe yükseldi. Atum hiçliğe baktı ve yalnızlığının farkına vardı ve böylece büyü aracılığıyla kendi gölgesiyle çiftleşerek Shu ve Tefnut adında iki çocuk doğurdu. Shu başlangıçtaki dünyaya yaşamın prensiplerini sunarken Tefnut da düzenin prensiplerine katkıda bulunmuştur. Babalarını ben-ben' de bırakarak dünyayı yaratmak için yola koyulmuşlardı. Zamanla Atum, çocuklarının bu kadar uzun süre ortadan kaybolmasından dolayı endişelenmiş ve gözünü çıkarıp onları bulması için göndermişti. Gözü yokken Atum kaosun ortasındaki tepede tek başına oturmuş ve sonsuzluğu düşünmüş. Shu ve Tefnut, Atum' un gözüyle geri dönmüşler ve sağ salim döndükleri için minnettar olan babaları sevinç gözyaşları dökmüş. Ben-ben' in karanlık ve bereketli toprağına düşen bu gözyaşları erkekleri ve kadınları doğurmuştu. Ancak bu eski yaratıkların barınacak yerleri yoktu ve bu yüzden Shu ve Tefnut çiftleşerek Geb (yeryüzü) ve Nut' u (gökyüzü) doğurdular. Geb ve Nut, kardeş olmalarına rağmen birbirlerine derinden aşıktılar ve birbirlerinden ayıramıyorlardı. Atum onların davranışlarını kabul edilemez bulmuş ve Nut' u Geb' ten uzağı, gökyüzüne itmişti. İki sevgili sonsuza dek birbirlerini görebilecekler ama artık dokunamayacaklardı. Ancak Nut, Geb' ten hamileydi ve sonunda Osiris, İsis, Set, Neftis ve Horus' u doğurmuştu' (Mark, 2018). Tanrıların kraliçesi ve firavunların da annesi olarak bilinen İsis, sihirsel yollarla ölü Osiris' den Horus' a gebe kalmanın yolunu bulmuştur. Mısır sanatında genellikle bir lotus çiçeğı tomurcuğı üzerine oturmuş çocuk biçiminde gösterilen küçük Horus, kendini, babasının intikamını almaya ve kendisinin Osiris' in yasal oğıu olduğunu kanıtlamaya adanmıştır. Mısır kültüründe lotus çiçeğı önemli bir konumda yer almaktadır. 'Lotus çiçeğinin gün ışığıyla beraber yapraklarını açmasından dolayı güneş ve yeniden doğuşu temsil etmektedir. Aynı zamanda Eski Mısırlılar lotus çiçeğini ölümle ilişkilendirmiştir. Yani ölen insanların yapılacak bir büyüyle lotusa dönüşebileceklerine ve yeniden doğabileceklerine inanmışlardır' (Özçalık, 2017:24). İsis birkaç farklı şekilde tasvir edilmiştir ancak yaygın olarak, bir taht

üzerinde oturan bazen kanatlı ve başında boynuzlu bir güneş diski, bir elinde asa diğesinde hayatın sembolü ankh taşıyan, alnında ise adının hiyeroglif formu yazılı bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Doğurganlık, büyü ve sağlık tanrıçası olan Isis, Mısır kültüründe oldukça popüler bir tanrıçadır. Güneşi doğuran, dişi Ra ve tanrıların kraliçesi isimleriyle de bilinen Isis yaptığı işlerle ilişkilendirilerek hayat veren, gizli tanrıça, suyun bereket veren gücü, tarlaların tanrıçası, ışık veren, hasat tanrıçası, Nil nehri taşkınının hayat veren suları, tanrılara sunulan yiyeceklerin tanrıçası, ölümler dünyası Duat' ın büyük tanrıçası ve yeryüzü tanrıçası lakaplarını almıştır (Öztürk, 2018).

Hamile kadınların, bebeklerin koruyucusu olan Tawaret, yüzü timsah, vücudu hipopotam, ayakları ise aslan şeklinde betimlenir. Su aygırı, dişi aslan ve Nil timsahlarından alınan yırtıcı özelliklerinin, kötü niyetli güçlere korku aşıladığı ve onları savuşturduğu düşünülüyordu. Bu nedenle, onun suretini taşıyan muskaların, çocukluk çağı hastalıklarını ve ölümlerini önlemeye yardımcı olduğu düşünülüyordu. Mısır mitolojisinde geçen bir diğer doğum tanrıçası olan Meneset, her yeni çocuğun Ka' sının (koruyucu ruh) yaratıcısı ve ruhlarının bir parçasıdır. Ayrıca Ka' nın yaratımından sorumlu olduğu için kader ile de ilişkilendirilmiş ve bu nedenle kader tanrıçası Sai' nin eşi olduğu da söylenmiştir. Eski mısır firavunları Meskhenet' in kendilerine çocuklarını bağışlamaları için doğar doğmaz ayinlerle dua ederlerdi ve böylelikle yaşayan her çocuğun Meskhenet tarafından bağışlandığına inanılırdı.

Mısır kültürüne yeniden doğuş ve diriliş konusunda mumyalama tekniğine de değinmek gerekmektedir. Mısır' da tarihin ilk dönemlerinde ölen kişiler çöldeki kumlara gömülmektedir. Bölgede var olan yüksek sıcaklık ile gömülen cesetler hızla kurumuş ve beden dokusal yapısının bozulmadığı da gözlenmiştir. Bundan yola çıkarak zamanla yapay mumyalama yöntemi keşfedilerek toplumun üst tabakasına sahip din adamları tarafından ölümden sonraki yaşam için cesetleri korumak amacıyla yapılmıştır. 'Günümüzde ulaşılan arkeolojik veriler ile en gelişmişinden maddi anlamda en maliyetli olanlarına kadar çok sayıda mumyalama tekniğinin olduğu bilinmektedir. Bunların birçoğunda iç organlar (mide, akciğer, karaciğer ve bağırsaklar) karnın sol kısmından taş bıçakla yarıp alınmakta, beyin ise metal çubuklar vasıtasıyla burundan çekilerek çıkarılmaktadır. Daha sonra ceset Mısır Çölü' nde doğal halde bulunan sodyum karbonat tuzu ile kaplanıp bedeninin kurumayı sağlanmakta ve elde edilen bitkisel karışımlarla bütün vücut yağlanıp, keten bandajlarla sıkı sıkı sarıldıktan sonra işlem

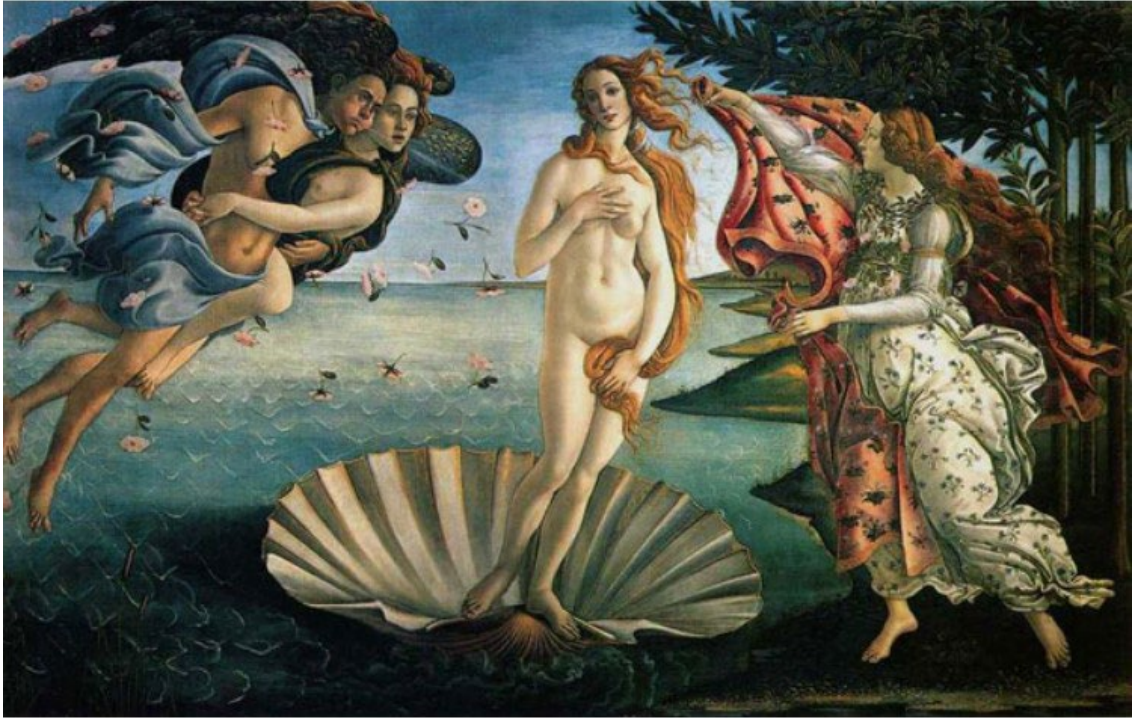
sonlandırılmaktadır. Bu işlemlerin tamamı ölümden mezara girinceye kadar yaklaşık yetmiş gün sürmektedir' (Aktaran: Ören ve Ateş, 2023:2586). Bu teknikler mumyalanan kişinin maddi durumuna göre de farklılık göstermektedir. Ölümü son olarak değil yeniden bir başlangıç olarak kabul etmişler ve ölen kişinin yeni bir bedende hayat bulacağına inanmışlardır. Aynı zamanda yüksek statüye sahip kişiler mumyalama tekniğinin ardından yeniden doğduklarında yalnız kalmamaları ve aynı statüye sahip olmaları için öldükleri zaman evcil hayvan, yardımcıları ve değerli eşyaları ile beraber mumyalanmaktadır.

4.3. YUNAN MİTOLOJİSİNDE DOĞUM

Yunan mitolojisine göre evren yaratılmadan önce 'başlangıçta "Khaos"' vardı. Khaos, hiçbir şekil almamış olan uçsuz bucaksız boşluğu ve karanlığı ihtiva ediyordu yani sonsuz bir boşluktu' (Un, 2011: 35). Bu boşluktan ilk olarak toprak ana olarak bilinen Gaia, ardından ölümler ülkesinin en derin yeri Tartaros ve aşk tanrısı olarak bilinen Eros doğar. Sonrasında doğan yeraltı karanlığı Erebus ile yeryüzü karanlığı Nyks birleşerek ışıklı göğü ve günü meydana getirdiler. Toprak ana Gaia tek başına gök olarak bilinen Uranos' u, deniz olarak bilinen Pontos' u ve dağları yaratmıştır. Bu yaratımın ardından onlar ile birleşerek yeryüzünü tanrısal varlıklar ile doldurarak, gök ile birleşimin ardından altı erkek altı dişi olmak üzere on iki tane titan meydana gelmiştir. Uranos doğan titanlardan rahatsız olarak yerin derinliklerine hapsetmeye başlamasının ardından Gaia durumdan rahatsız olarak oğullarını babalarına karşı kıskırtmaya başlamıştır. Aralarından sadece Kronos Gaia' nın dediklerine kulak vererek babasına karşı gelmeye karar vermiştir. Bir gece Uranos ve Gaia birleşirken Kronos saklandığı yerden çıkarak babasının hayalarını ve uzvunu kesip atmıştır. Kestiği hayalardan toprağa düşen kan ile toprak gebe kalarak yıllar sonra üç tanrıçaları olan Erinyes' ler ve devleri doğurmuştur. Uranos' un denize düşen uzvundan köpükler çıkmaya başlamış ve bu köpüklerden Aphrodite doğmuştur. Uranos' un devrinin bitmesi ve Kronos' un başlamasının ardından da birleşmeler ve tanrı doğumları devam ediyordu.

Titanlardan Kronos ve Rheia' nın kızı olan Hera, tanrıların kralı, en önemli ve en güçlü tanrı olarak bilinen Zeus' un karısı ve ablası olarak bilinmektedir. Yunan mitolojisinde evlilik ve aile tanrısı olarak geçmektedir. 'Evlilik ve aile tanrısı olan Hera, doğum yapan kadınların koruyucusu olup ideal bir kadını temsil eder' (Cartwright, 2012). Mitolojide

en güçlü ve güzel ikinci tanrıça olarak geçmektedir. Olympos tanrıları arasında kraliçe vasfına sahiptir ve evlilik kraliçesi olarak da anılır. Hera ve Zeus' un kızı Eileithyia, Yunan mitolojisinde doğum tanrıçası olarak geçmektedir. Kimi zaman diz çökmüş şekilde gösterilirken genellikle baştan aşağıya tül ile örtülü, bir elini yardım için uzatırken diğer elinde meşale tutarken tasvir edilmiştir. Eileithyia, gebe olan kadınlara hem doğum sancısını hem de doğum sonucundaki kurtuluşu götürürdü. Eileithyia' nın gecikmesi sonucunda doğum zorlaşır ve doğumun iyi ya da kötü sonucu da ona bağlıydı.

Görsel 1. Sandro Botticelli, “Venüs’ün Doğuşu”, Tuval üzerine tempera, 1,72 m x 2,78 m, Uffizi Galerisi, Floransa, İtalya, 1482 – 1486.

Yunan mitolojisinden yapıtlarında beslenen sanatçılardan olan Sandro Botticelli, Rönesans döneminin İtalyan sanatçılarından. Renk, biçim ve perspektifi harmanlayarak dini, seküler, mitoloji ve Hristiyan sanatından geleneksel imgeleri yeniden yorumlayarak eser üretiminde bulunmuştur. Yunan mitolojisinde adı geçen Kronos, Tanrı katında gücünü devralmak için babası Uranüs' ün cinsel organını keserek denize atar. Cinsel organın denize düşmesinin ardından döllenme gerçekleşip deniz köpürür ve Aphrodite doğar. Yunan mitolojisinde Aphrodite olarak yer almasına rağmen bu karakter Roma mitolojisinde Venüs adı ile bilinmektedir. Sandro Botticelli bu hikayeden esinlenerek kendine özgü anlatım biçiminde resmetmiştir. Venüs, Roma mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası olarak bilinmektedir. Sanatçı Venüs karakterini resmin ortasına hafif eğik pozisyonda, uzun saçları ve o dönemin ideal vücut yapısına sahip bir şekilde

resmetmiştir. Bir eli memesinin üzerini örterken diğer eli saçları ile cinsel organını kapatmaktadır. Bu görüntü ile hem çıplaklığından utanması, masumiyeti hem de cezbedici, arzulu bir yanı varmış algısı yaratılmak istenmiş olabilir. Ne kadar çekingen bir pozisyonda olsa da Venüs vücut dili, sahip olduğu kıvrımlar, bir memesinin açıkta kalması, uzun saçlarının göz alıcılığı ve beyaz pürüzsüz teni ile dişiliğini batı saat tarihinde kodlanmış yönünü temsil etmektedir. Bu dişiliğin temsili bir yönü ile eril olanın dişil olanı sanatta temsil biçimlerinin de ilk yansımalarını oluşturur. Bu resimde reel bir kadın değil, temsil boyutunda, belli güzellik kriterlerine göre kodlanan kadın imgesi bulunmaktadır. Boyun kısmı normal insan standartlarından uzun resmedilen Venüs' ün masum, biraz utangaç ve biraz da yorgun bir yüz ifadesine sahip olduğu görülmektedir.

Deniz kabukları mitolojik olarak genellikle doğurganlık, yeniden doğuş, bereket ve güzellikle ilişkilendirilmektedir. Denizin derinliklerinden çıkan kabuklar, doğanın sürekli yenilenme ve dönüşüm sürecinde olduğunu sembolize ettiklerinden kaynaklı deniz kabukları, doğanın döngüsünü ve yeniden doğuşu temsil etmektedir. Aynı zamanda yaşamın sürekliliği ve sonsuzluğu ile de ilişkilendirilen deniz kabukları bu eserde sanatçı tarafından Venüs karakterini denizin derinliklerinden çıkarmış, onu kıyıya ulaştıracak bir araç olarak da göstermiştir.

Venüs' ün sol tarafında yer alan melek görünümlü kanatlara sahip bir erkek figürü, ona sarılmış olan kadın figürü ve etraflarında dökülen pembe renkte bahar çiçekleri göze çarpmaktadır. Yunan mitolojisindeki Batı Rüzgarı Tanrısı Zephyros, doğanın dengesi ve hareketliliği ile ilişkilendirilmektedir. Zephyros uçarak çiçekler taşıyan genç bir erkek olarak tasvir edilmektedir. Resimde Zephyros ağzından oluştuğu rüzgar ile Venüs' ü kıyıya taşımaktadır. Zephyros' un üzerindeki dökümlü örtünün, Venüs' ün saçlarının hareketliliği rüzgarın etkisini göstermektedir. Bahar çiçekleri mitolojik olarak genellikle bereket, yeniden doğuş ve yenilenme ile ilişkilendirilmektedir. Aynı zamanda da pek çok kültürde kışın tükenen ve kuruyan her şeyin baharın gelmesinin ardından yeniden yeşerdiğinde bu durum baharın, bereketin, yeniden doğuşun ve umudun sembolü olmuşlardır. Resmin sağ kısmında Venüs' ü beklemekte olan bir kadın imgesi bulunmaktadır. Üzerinde uzun desenli elbisesi, çıplak ayakları ile Venüs' e dönük şekilde elindeki örtü ile onu beklemektedir. Buradaki kadın figüründen de Zephyros' un rüzgarının etkisi görülmektedir. Kadın figürünün elbisesinden, temiz ve zarif duruşundan kaynaklı sosyal bir statüye sahip olduğu görülmektedir. Kadın hem yaşanmakta olan

olaya karşı hem de Venüs' ün güzelliğine karşı hayranlıkla bakmaktadır. Venüs' ün mahremiyetini korumak amacıyla elindeki örtüyü Venüs' ü örtmek için hazırda beklemektedir.

5. SANATTA DOĞUM RİTÜELİ

Doğum kavramı mitolojik öykülerde, tanrı ve tanrıçaların yaratılış hikayelerinde karşımıza çıkmaktadır. Mitlerde doğanın kendini yenileyen yapısı, flora ve faunanın özellikleri, tanrı ve tanrıçalar üzerinden anlam bulmaktadır. Sanatın özellikle de Klasik Batı resminin en temel kurgusal, biçimsel ve kavramsal açıdan en derin kaynaklarından olan mitolojide doğum kavramının ardından, sanatta doğum kavramına geçmek yerinde olacaktır. Sanatta doğum kavramı, mitolojik öykülerin de etkisi ile tanrı ve tanrıçalara atfedilen hikayelerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, abartılı göğüslere ve göbeğe sahip Venüs Heykeltçileri doğumun ve bereketin temsilidir. Eski Yunan ve Roma sanatı resim, heykel, mimari, çömlek gibi her tür sanatsal işlevleri ile güzellik ideallerini somutlaştırmış, kusursuz orantıları ve odak noktalarında yer alan estetik duygusuyla Batı sanatının temeli ve esin kaynağı olmuştur. Hristiyanlığın yayılmasının beraberinde Yunan ve Roma sanatının gerçekçiliği terk edilerek tanrılar sıradan insanlar gibi tasvir edilmiş ve bu durum putperestlik olarak algılanmıştır. Hristiyanlığın yayılması ve beraberinde getirdikleri sanat tarihinde kalıcı izler bırakmıştır. Kiliselerin baskıcı tavırları toplumsal etkiler yaratmış bunlar da sanatsal üretimlere yansımıştır. Bir dönem vücuttan kan ve çeşitli vücut sıvılarının çıkmasından ve acı dolu bir eylem olduğundan kaynaklı pis, kirli ve kadına verilen bir ceza olduğu düşünülerek kadın ve çocuk yalnız bırakılmış bu sebeple çok sayıda kadın ve çocuk ölümü de gerçekleşmiştir. İsa' nın doğumu, gelişi, ölümü, annesi Meryem' in hamilelik süreci ve doğumu özellikle Rokoko dönemine kadar sıkça işlenen konular arasında yer almaktadır. Üretilen eserler çoğunlukla dinsel konular odağında, hikayeler, İncil' den alıntılar, zengin renk kullanımı ile kutsallaştırılan öğeler ve figürler ile oluşturulmuştur. Işık ve gölgenin ustaca kullanım zamanının Barok döneminde olduğu görülmektedir. Toplumsal olaylar, devrimler, savaşlar, değişimler ile birlikte sanatta yeni bir boyut açılmaya başladı. Toplumdan ve gündelik hayattan kesitler izleyici karşısına çıkmaya başladı. Fotoğraf makinası, yağlı boyanın tüplerde üretiliyor olması sanatçıları atölyelerinden çıkararak daha pratik şekilde iş üretmelerine yardımcı oldu.

Görsel 2. Sandro Botticelli, 'Mystic Nativity', Tuval üzerine Yağlı Boya 108,6 x 74,9 cm, (yaklaşık) 1500.

Sanat tarihinde özellikle rönesans döneminde dini konular üzerine ve İsa' nın doğumu üzerine çeşitli tasvirler ile sanat eserleri üretildiği görülmektedir. Sandro Botticelli ürettiği çoğu eserinde sembolizmi ustalıkla kullanmıştır. Dini, mitolojik odaklı eserlerine yerleştirdiği imgeler ile işlerine kavramsal açıdan da boyut katan Botticelli, perspektif kullanımı ve figür hareketliliği ile de ustalığını sergilemiştir. Mystic Nativity isimli çalışmada Botticelli, İsa' nın doğumunu, çevresindeki melek ve insanların bu olaya şahitliğini resmetmiştir. Çalışmanın en alt kısmında üç adet insan figürü ve onlara sarılan üç adet melek figürü vardır. Luka' da İsa' nın doğuşunu anlatan bölümde bir meleğin çobanlara bu doğumu müjdelediği ardından çobanların da bu anlatılanları görmek için doğumun gerçekleştiği yere gittiklerinden bahsedilmektedir. Bu nedenle resimde yer alan

figürler anlatılan çobanlardır. Birbirlerine heyecan ve mutlulukla sarılmış olan figürlerin etraflarında doğum sahnesinin geleneksel görüntüsünün dışında şeytani figürler göze çarpmaktadır. Bu figürlerin yedi ölümcül günahı temsil ettiği düşünülmektedir. Yedi ölümcül günah farklı kültür ve inanışlarda farklı şekillerde bahsedilirken Hristiyanlıkta genellikle kibir, şehvet, tembellik, cimrilik, kırgınlık, oburluk ve kıskançlık olarak geçmektedir. Şeytani figürlerden altı tanesinin ok gibi bir alet ile yerde ölü olduğu görülürken resmin sağ tarafındaki şeytani figür yere uzanmış, biraz şaşırılmış bir ifade ile olanları izlemektedir. Resmin sağ orta kısmında ise iki tane insan figürü hayranlıkla, başları önünde diz çökerken yanlarındaki melek figürlerden birisinin başını kaldırarak İsa' ya bakmasını sağlıyor. Resmin sol orta kısmında yer alan figürler diğer figürlere göre farklı görünümündedirler. Kıyafet ve duruşlarından ötürü çoban olmadıkları ya kral ya da bilge adam gibi statüye sahip insanlar oldukları görülmektedir. Bu üç figür de diğer figürler ile aynı şekilde İsa' nın doğumuna karşı diz çökerek hayranlıklarını gösterirken yanlarındaki melek figürünün onlara bir şeyler anlattığı görülmektedir.

Resmin tam ortasında Meryem, İsa ve kocası Yusuf konumlandırılmıştır. İsa Mesih' in doğumu Matta ve Luka İncilleri olarak iki şekilde anlatılmaktadır.

Matta;

“² İsa Mesih' in doğumu şöyle oldu: Annesi Meryem, Yusuf' la nişanlıydı. Ama birlikte olmalarından önce Meryem' in Kutsal Ruh' tan gebe olduğu anlaşıldı. ³ Nişanlısı Yusuf, doğru bir adam olduğu ve onu herkesin içinde utandırmak istemediği için ondan sessizce ayrılmak niyetindeydi. ⁴ Ama böyle düşünmesi üzerine Rab' in bir meleği rüyada ona görünerek şöyle dedi: ‘Davut Oğlu Yusuf, Meryem’ i kendine eş olarak almaktan korkma. Çünkü onun rahminde oluşan, Kutsal Ruh’ tandır. ⁵ Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından o kurtaracak.’”

“⁶İsa' nın Kral Hirodes devrinde Yahudiye' nin Beytlehem Kenti' nde doğmasından sonra bazı yıldızbilimciler doğudan Yeruslaim' e gelip şöyle dediler: ‘Yahudiler' in Kralı olarak doğan çocuk nerede? Doğuda O' nun yıldızını gördük ve O' na tapınmaya geldik.’

⁷Kral Hirodes bunu duyunca kendisi de bütün Yeruslaim halkı da tedirgin oldu.⁸Bütün baş kâhinleri ve halkın din bilginlerini toplayarak onlara Mesih' in nerede doğacağını sordu. ‘Yahudiye' nin Beytlehem Kenti' nde’ dediler.

⁹Bunun üzerine Hirodes yıldızbilimcileri gizilce çağırıp onlardan yıldızın

² Matta 1¹⁸

³ Matta 1¹⁹

⁴ Matta 1²⁰

⁵ Matta 1²¹

⁶ Matta 2¹⁻²

⁷ Matta 2³

⁸ Matta 2⁴

⁹ Matta 2⁷

görüldüğü anı tam olarak öğrendi. ¹⁰ 'Gidin, çocuğu dikkatle arayın, bulunca bana haber verin, ben de gelip O' na tapınayım' diyerek onları Beytlehem' e gönderdi.

¹¹Yıldızbilimciler, kralı dinledikten sonra yola çıktılar. Doğuda görmüş oldukları yıldız onlara yol gösteriyordu, çocuğun bulunduğu yerin üzerine varınca durdu. ¹²Yıldızı gördüklerinde olağan üstü bir sevinç duydular. ¹³Eve girip çocuğu annesi Meryem' le birlikte görünce yere kapanarak O' na tapındılar. Hazineilerini açıp ona armağan olarak altın, günnük ve mür sundular.

Luka;

¹⁴O günlerde Sezar Avgustus bütün Roma dünyasında bir nüfus sayımının yapılması için bir buyruk çıkardı. ¹⁵Bütün ilk sayım Kirinius' un Suriye valiliği zamanında yapıldı. ¹⁶Herkes yazılmak için kendi kentine gitti.

¹⁷Böylece Yusuf da, Davut' un soyundan ve torunlarından olduğu için Celile' nin Nasıra Kenti'nden Yahudiye bölgesine, Davut' un kenti Beytlehem' e gitti. ¹⁸Orada, hamile olan nişanlısı Meryem' le birlikte yazılacaktı. ¹⁹Onlar oradayken, Meryem' in doğurma vakti geldi ve ilk oğlunu doğurdu. Onu kundağa sarıp bir yemliğe yatırdı. Çünkü handa yer yoktu.

²⁰Aynı yörede, sürülerinin yanında nöbet tutarak geceyi kırlarda geçiren çobanlar vardı. ²¹Rab' bin bir meleği onlara göründü ve Rab' bin görkemi çevrelerini aydınlattı. Büyük bir korkuya kapıldılar. ²²Melek onlara, 'Korkmayın!' dedi. 'Size. Bütün halkı çok sevindirecek bir haber müjdeliyorum: Bugün size, Davut' un kentinde bir Kurtarıcı doğdu. Bu, Rab olan Mesih' tir. ²³İşte size bir işaret: Kundağa sarılmış ve yemlikte yatan bir bebek bulacaksınız.'

²⁴Birdenbire meleğin yanında, göksel ordulardan oluşan büyük bir topluluk belirdi. Tanrı' yı överek,

'En yücelerde Tanrı' ya yücelik olsun,

Yeryüzünde O' nun hoşnut kaldığı insanlara

Esenlik olsun!' dediler.

¹⁰ Matta 2⁸

¹¹ Matta 2⁹

¹² Matta 2¹⁰

¹³ Matta 2¹¹

¹⁴ Luka 2:1

¹⁵ Luka 2²

¹⁶ Luka 2³

¹⁷ Luka 2⁴

¹⁸ Luka 2⁵

¹⁹ Luka 2⁶⁻⁷

²⁰ Luka 2⁸

²¹ Luka 2⁹

²² Luka 2¹⁰⁻¹¹

²³ Luka 2¹²

²⁴ Luka 2¹³⁻¹⁴

²⁵Melekler yanlarından ayrılıp göğe çekildikten sonra çobanlar birbirlerine, 'Haydi, Beytlehem' e gidelim Rab' bin bize bildirdiği bu olayı görelim' dediler. ²⁶Aceleyle gidip Meryem' le Yusuf' u ve yemlikte yatan bebeği buldular. ²⁷Onları görünce, çocukla ilgili kendilerine anlatılanları bildirdiler. ²⁸Bunu duyanların hepsi, çobanların söylediklerine şaşır kaldılar. ²⁹Meryem ise bütün bu sözleri derin derin düşünerek yüreğinde saklıyordu.

Matta ve Luka' da bahsedilen doğum sahnesini Botticelli harmanlayarak tuvale aktarmıştır. Mağara ve ahır görüntüsünün birleşimi ile ortaya çıkan mekan içerisinde eşek ve öküz imgelerine yer verilmiştir. Bu iki hayvan figürü de insanların yaşamsal faaliyetlerinde kullandıkları araçlar olarak hayatlarında yer almıştır. Aynı zamanda bu iki hayvan sosyal statüye sahip olan insanlar yerine daha alt tabakadan olan halkı temsil etmektedir. Resimde İsa, ahırda örtünün içinde yanında yem yiyen hayvanlar ile tasvir edilmiştir. İsa' nın doğumunun bu şekilde gerçekleşmiş olması onun yaşama alçakgönüllülükle başlamasını ve halktan bir insan olduğunu temsil etmektedir. İsa' nın yanı başında olan babası Yusuf, beyazlamış saçları, çıplak ayakları ile izleyiciye arkası dönük, yere çökmüş bir şekilde oturarak İsa' yı izlerken resmedilmiştir. Meryem dizlerinin üstüne çökmüş, ellerini göğüs önünde birleştirmiş, oğlunun kutsallığını hayran kalırcasına bir ifadeye sahipken, kucağa alınmak ister pozisyonunda olan İsa' ya bakmaktadır. Cennetin rengi olarak da kabul edilen mavi, resimde Meryem' in kutsallığını ve safiyetini temsil etmek için pelerininde kullanılmıştır. Pelerinin mavi renk kullanımı ile Meryem' e atfedilen kutsallığa ek olarak başında beliren altın rengi hale de göze çarpmaktadır. Doğumun gerçekleştiği mekanın çatısında üç tane melek diz çökmüş şekilde, ortadaki meleğin elinde olan kitaptan bir şeyler okudukları görülmektedir. Kitaptan Tanrı' nın sözlerini çevrede olan insanlara okudukları ve buna ek olarak İsa' nın doğumu için cennetten ilahiler okudukları düşünülmektedir. Resmin üst kısmında, gökyüzünün resmedildiği bölümde bulutlardan açılmış olan hale görüntüsü ve o halenin içinden gelmiş gibi etrafında süzülen on iki melek görülmektedir. Bu meleklerin Luka' da geçen melek ordusu olduğu, İsa' nın doğumunu kutlamak için cennetten geldikleri düşünülmektedir. Melekler ellerinde zeytin dalları ve dallara sarılmış olan yazılı parçalar vardır. Bu görüntü resmindeki bütün meleklerde vardır. Yazılı parçaların olmadığı zeytin dalı görüntüleri ise neredeyse bütün figürlerde vardır. Zeytin dalı; barış, bereket, yeniden

²⁵ Luka 2¹⁵

²⁶ Luka 2¹⁶

²⁷ Luka 2¹⁷

²⁸ Luka 2¹⁸

²⁹ Luka 2¹⁹

doğuş, sağlık ve uyumu temsil etmektedir İsa' nın doğumu ile birlikte halka barışı, huzuru, adaleti getireceğinden kaynaklı resimde sıklıkla zeytin dalı imgesine yer verilmiştir. Gökyüzünde hale görüntüsünü etrafında süzülen meleklerin zeytin dallarının ucundan taçlar sallanmaktadır. Botticelli zamanının İtalyan rahip ve vaizi olan Girolamo Savonarola yandaşıydı. Savonarola' nın, Meryem hakkında pek çok vaazı ve yazılı eseri bulunmaktadır. Botticelli, Savonarola' yı çizdiği resimlerde kullandığı imgelere ve onun söylediği sözlere Mystic Nativity tablosunda yer vermiştir. Meryem' in safiyeti, alçakgönüllülüğü, sevgisi, doğruluğu ve kutsallığı vaazlarında sık sık vurguladığı özelliklerindendir. Aynı zamanda resimde yer alan on iki meleğin Katolik bir dua tasarımı olan Meryem' in on iki yıldızına atfen resmedildiği de düşünülmektedir. Meryem' in on iki yıldızı, Meryem' in belirli özelliklerini temsil eden inciler ile anılır ve mistik nitelikler ile ilişkilendirilir. Bu özellikler; kutsal doğum, ebedi bakirelik, iman, tapınma, kusursuzluk, mükemmel itaat, kusursuz sevgi, kusursuz taraf tutma, sonsuz alçakgönüllülük, mütevazî içsel huzur, Tanrı' ya yakınlık ve Tanrı' ya aracılık olarak bilinmektedir. Savonarola' nın vaazı için yapılan çizim ile karşılaştırıldığında bire bir uyuşan mistik özellikler Botticelli' nin bu resmi sadece dini bir konu olarak değil Savonarola' ya olan bağlılığını da içermektedir.

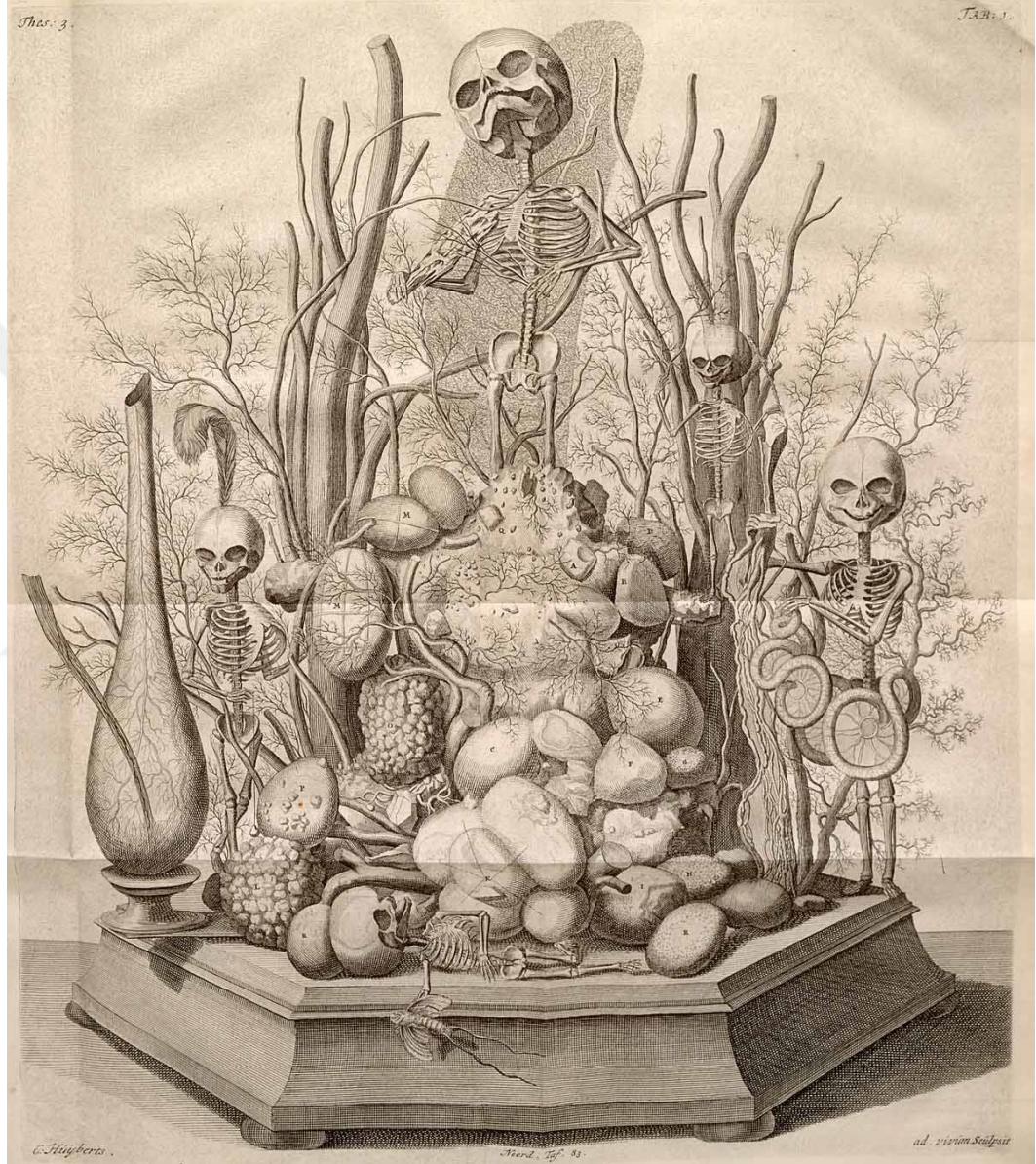
Botticelli sembolik mesajlarla kapladığı resminin en üst kısmına açıkça bir yazı yerleştirmiştir. *'Bu tablo, Alessandro tarafından 1500'ün sonunda İtalya'daki kargaşa sırasında boyandı. St. Petersburg' un on birinci bölümünün infazından sonra gelen zamanların ortasında. Yuhanna, Kıyamet'in ikinci vahyinde ^[1]'*. Botticelli yazmış olduğu bu yazı ile, resmi yapmış olduğu zamandaki yaşanan olayları şairane ve karamsar bir biçimde aktarmıştır. O dönemlerde Fransız saldırısı, frenginin yayılması, dini ve siyasi çatışmalar gibi problemler yaşanmıştır. Bunlara ek olarak Botticelli' nin en çok etkilenmesinin sebebinin hayırseverlik ve iyilik işlerinden çok siyasi entrikalar ile ön planda olan Savonarola' nın idamı olduğu düşünülmektedir. Botticelli gençliğinin parlaklığını, sanatının şiiresselliği son yıllarında kaybederek yaşanan olaylar sebebi ile manevi acı çeken bir adama dönüşmüştür. Yaşadığı bu sürecin etkileri ise yapmış olduğu resimdeki yazıda açıkça belirtilmiştir.

Görsel 3. Abraham Bosse, 'Childbirth', Gravür baskı, 26 cm x 33, 7 cm, 1633.

Abraham Bosse' un 'Childbirth' adlı eseri döneminin tıbbi kaydını tutmuş olan bir eserdir. Resmin ana temasını oluşturan doğum eylemini gerçekleştiren kadın figürü, bulunduğu oda ve çevresindekiler incelendiğinde belli bir statüye sahip gibi görünmektedir. Doğum eyleminin gerçekleştiği yatak odası geniş bir yapıya sahip olmasının yanı sıra odada büyük bir camın, desenler ile süslenmiş duvarda Meryem ve İsa tablolarının ve büyük, işlemeli bir şöminenin yer alması ile kraliyet ailesi gibi yüksek statüye sahip bir aileye ait olduğu anlaşılmaktadır. Doğumu gerçekleştiren kadın imgesi gündelik olarak kullanılan yatak yerine farklı bir yatakta yatarak gerçekleştirmektedir. Farklı bir yatağın yer alması ile o dönemde doğum için geliştirilmiş olan özel bir alet olarak değerlendirilebilir. Kadın imgesinin etrafını hem kadına desek olmak, acısını hafifletmek için hem de doğacak olan varlığı sağlıklı bir şekilde teslim almak için bulunan kadınlar sarmaktadır. Yardımcı kadınların yanı sıra kocası olduğu düşünülen bir erkek figürü de resimde yer almaktadır. Doğumun gerçekleştiği yatağın hemen yanında bir sandalye üzerinde kutu bulunmaktadır. William Smellie isimli kadın doğum uzmanının tahmini 1751 yılında bulmuş olduğu ve günümüzde de geliştirilip kullanılan forceps isimli aletten yola çıkarak ve eski dönemlerdeki tıbbi gelişmeleri göz önünde

bulundurarak düşünebiliriz ki kutunun içerisinde doğum eyleminin gerçekleşmesinde kullanılan çeşitli malzemeler yer almaktadır. Bu anlamda Bosse' un yapmış olduğu bu çalışma döneminin doğum eylemindeki hem tıbbi uygulamalarının, tekniklerinin önemli bir kayıttır hem de doğumun kültürel ve toplumsal boyutlarını aktaran önemli bir kaynaktır.

Görsel 4. Frederik Ruysch, 'Alle de ontleed- genees- en heilkundige werken (Volume 2)', (syf 123), 1744.

Doğum kavramı incelenirken sadece doğumu gerçekleştiren kişi/ kişiler üzerinden değil o eylemin gerçekleşmesine sebep olan varlıktan da bahsedilmelidir. Genelde yeni doğan olarak adlandırılan bu varlıkları yaşam ve ölüm gibi iki tezat kavramda ele alan Frederik Ruysch 23 Mart 1638' de doğmuş Hollandalı bir anatomisttir. Yaklaşık altmış yıl boyunca Amsterdam'daki Cerrahlar Locası'nda anatomi göstericiliği yapmıştır. Özellikle

fetal anatomiye kaşı ilgisi olan Ruysch ana konusu fetal iskeletler olan anatomik tablolar inşa etmeye başlamıştır. 1701 ve 1728 yılları arasında yayınlanan on iki kitaptan oluşan ‘Thesaurus Anatomicus’ adlı eserinde sahip olduğu anatomik koleksiyonunu tanımlamıştır. Kabine’deki örneklerin ayrıntılı çizimleri, şiirler, açıklamalar kitapların içeriğinde yer almaktadır. Başlangıçta kitap içindeki resimleri kendisi çizmiştir ancak zamanla prestij kazanmasıyla diğer sanatçılar da kitaptaki çizimlere katkı sağlamışlardır. Fetüs iskeletleri ile kurgulamış olduğu çalışması, iskeletlerin yanı sıra çeşitli organ görünümleri ile süslenerek oluşturulmuş bir eserdir. Resimde yer alan beş adet iskelet, vücut içinde yer alan organlar ile şiirsel bir kurgu oluşturmaktadır. Damar imgelerinin arka planı dekor görünümünde süslemelerinin yanı sıra resmin orta üst kısmında yer alan iskelet keman isimli müzik aletini akla getiren bir aleti damar ile kullanmaktadır. İskeletlerin yüz hatları özellikle ağız kısımları normal şartlarda alıştığımız kafatası görünümünden farklıdır. Vanitas resimlerinde de sıkça yer alan kafatası, görünümü ile ölümü çağrıştıran en belirgin nesnedir. Halihazırda resim kurgusallığı ile tekinsizlik hissi uyandırırken kafatasında ağız yapısı bozukluğu itibari ile de fetüs imgelerine korkutucu bir özellik katmıştır. Kurgulanmış olan bu sahne ölümü çağrıştıırken bir diğer yandan ise tiye almaktadır. Aynı zamanda Türk ve İskandinav mitolojilerinde ölümden sonra eğlencelerin düzenlenmesi, ölen kişinin iyi anılması gibi ritüeller de bu resim ile akla gelmektedir. Ruysch yapmış olduğu eserler ile hem anatomik bilgileri hem ölümü hem de yaşamı şiirsel bir biçimde kurgulamıştır.

Görsel 5. Frederik Ruysch, '8 month old fetus with wrinkled skin', 17.-18. Y.y.

Frederik Ruysch, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Hollanda'da anatomik çizimler yapmış ve çoğu bebek ve fetüs olan insan örneklerini toplayıp muhafaza etmiştir. Ruysch' un anatomi, botanik ve tıp da dahil olmak üzere pek çok ilgi alanı vardı. Korunmuş insan örneklerinden oluşan koleksiyonu, öğrencileri ve diğer hekimler için eğitim aracı olarak kullanılmış ve kendi yaptığı halka açık bir müzede sergilenmiştir. Ruysch' un yapmış olduğu koleksiyona bilimsel açıdan bakıldığında müthiş bir örnektir. Ancak toplumun genelinde bebek/ yeni doğan, masum bir canlı olarak kabul görmesinden dolayı bazı tartışmalara sebep olabilecek bir boyuttadır. Bu koleksiyon ile ilgili bir diğer sorun ise kişinin kendi türünden bir şeyin karşısında cansız bir şekilde görmesinden kaynaklı

oluşan tekinsizlik hissidir. Bu çalışma aynı zamanda yaşam ölüm arasındaki sıkışmışlık halini de temsil etmektedir. Yeni var olmuş canlı gibi duran bir şey ancak o anki zamanda sıkışıp kalmış. Bu konu da ileriki zamanlarda yaşama devam etmek için kendilerini donduran kişiler ile benzerlik göstermektedir. Ancak burada biraz da arafta kalma ve zaman kavramı da söz konusudur. Arafta, arada kalma, o ana sıkışma kişide huzursuzluk hissiyatını ortaya çıkartmaktadır. Zaman kavramı ile bu çalışmaya yaşamın evrelerine bakılarak da okuma yapılabilir. Yaşamın ilk evresi olan bebeklik ve son evresi olarak yaşlılık birbiri ile benzerlik göstermektedir. Her iki evrede de vücutta hassasiyet, kırışıklık ve bakıma muhtaç olma hali vardır. Bu sebeple başlangıç ve son tek bir karede ele alınmıştır. Frederik Ruysch çalışmalarını yaparken bilim odaklı yapmış olmasına rağmen müzede sergileniyor oluşu çalışmalara ekstra sanat eseri kimliği kazandırmıştır. Tanrının yaratmış olduğu her şeyi sanat eseri olarak kabul eden kesimler gibi düşünüldüğünde zaten hazırda olan bir nesneyi alarak kullanması ve ona yeniden bir kimlik kazandırmasıyla Marcel Duchamp' ı akıllara getirmektedir. Çalışmaların yapıldığı zamandan günümüze kadar geçen süreçten ötürü farklı çalışmaları hakkında farklı okumalar yapılabilir. Yeniden doğuşun ve ilk varoluşun en belirgin temsillerinden olan yenidoğan imgesi Frederik Ruysch' un çalışmaları ile deforme beden, ölüm, zaman gibi farklı kavramlarla buluşmaktadır.

6. ÇAĞDAŞ SANATTA DOĞUM RİTÜELİ

Çağdaş, TDK' ye göre; Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan, çağcıl anlamına gelmektedir (TDK, 2024). Çağdaş kelimesi sanat çatısı altına girdiğinde ve çağdaş sanat süreci başladığı günden bu yana pek çok tartışmaların konusu olmuştur. Sanat, tarihsel süreçte alışageldiğimiz şekilde olmaktan çıkmış daha farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Zamanla sanatçılar duygularına, deneyimlerine ve gözlemlerine dayanarak kendi sanat pratikleri ile estetik kaygı gütmekten, kavrama dayalı iş üretimlerinde bulundular. Ortaya çıkan sanat eserleri anlatmak istedikleri şeyleri direkt olarak izleyiciye aktarmak yerine, izleyicinin de düşünerek o iş üzerine kendi bakış açısına göre yorumlama yaparak üretilmiş olan işe farklı anlamlar katmaktadır. İzleyicinin düşünerek, yorumlama yaparak dahil olduğu işlerin yanı sıra performans sanatı dahilinde sanatçılar izleyiciye kimi zaman tüm duyguları yaşatmış ve fiziki olarak da izleyiciyi işlere dahil etmişlerdir. Sanatın bu denli değişimi, sanatçıların form, biçim, figür, estetik kaygı gibi baskıcı kuralları hiçe sayması kendi sanat pratikleri ile üretim yapmalarına imkan sağlamıştır. Üretilen eserler çoğunlukla kavram odaklı olmakla beraber estetik kaygısı barındırmaksızın, bazı durumlarda etik ve ahlaki sınırları zorlamıştır. 'Eserler felsefe için vardır, retorik spekülasyonlar yapabilmek için, dogmaları için vardır, sanatın kendisi için değil' (Lesper, 2015:13). Bu cümleden yola çıkarak çağdaş sanat adı altında üretilen eserlerin yazılı bir metne sahip olmaları, bir düşünceye dayanmaları mecburiyetinin olduğu söylenebilir. Çağdaş sanatta üretim süreci klasik resim heykel anlayışından daha farklı olarak, teknik çözümlemeden önce kavramı ele alır. Tek bir disiplin yerine farklı disiplinlerin bir aradalığını savunan çağdaş sanatta, sanatçının belirlediği ve soruna döktüğü herhangi bir sanat dışı nesne üzerinden de üretim yapılabilir. Keskin sınırları ortadan kaldırarak farklı sanat disiplinlerinin ve ortamların birleştiği karma, melez bir pratik olan çağdaş sanat, izleyici ve sanatçı için bir laboratuvar alanı gibi daha deneysel ve sürecin sonuçtan etkin kılındığı bir ortamı sağlar. Kavrama dayalı iş üretimleri özellikle 1960 sonrası sanat ortamı için kullanılmakla birlikte kavram ve düşünce sanat tarihinde her zaman var olmuştur. Özellikle dini konuların sıkça ele alındığı dönemlerde eserlerin içine ustaca yerleştirilmiş, gizlenmiş sembolik anlatımlar ile kavram, sanatta her zaman var olmuştur. Kavramın kullanımı yakın tarihlerde bazı

sanatçılar tarafından içselleştirilerek toplumsal konuların yanı sıra kişisel deneyimlerini yansıttıkları bir araç olarak da kullanılmıştır. Performans, resim, heykel, müzik, sinema gibi farklı sanat pratikleri ile kimi zaman izleyicinin hem fiziki hem de manen dahil olduğu işlere rastlanılmaktadır. Hem kendinin hem de toplumun sınırlarını zorlayan bazı sanatçılar bu pratikler ile sanatı kendilerini iyileştirme aracı olarak da kullanmaktadırlar. Sanatı iyileşme süreci olarak kullan sanatçılara en iyi örneklerden birisi de geçirdiği sancılı dönemleri eserlerine yansıtan Frida Kahlo’ dur. İyileşme aracı olarak kullanmanın yanı sıra sanatın izleyiciyi rahatsız etme, düşünmeye itme, o anı izleyerek deneyimlemesini sağlama hatta iğrenmelerine sebep olma yönü de kullanılmaktadır. İğrenme, iğrençlik söz konusu olduğunda kişiden kişiye göre değişebilmesi ile birlikte genel olarak bazı temel konuları vardır. İğrenç TDK’ye göre; insanda iğrenme duygusunu uyandıran, tiksindiren anlamına gelmektedir (TDK, 2024). İğrenç nosyonu Julia Kristeva’ ya göre; ‘Yiyeceklerden iğrenme, bedensel atıklar; dışkı, idrar, kusmuk, kan, regl kanı, cinsellik, erotizm, pornografi, ölüm ve ceset gibi pek çok iğrenme biçimini tanımlayan iğrenme nosyonu psikolojik olarak bedensel duygulanma, arkaizm, anne bedeninden ayrılma, bilinmeyen ve yaşam döngüsünde var olan pek çok travmayla ilişkilendirilmektedir (Liman, 2022:54).’ İğrenç, birleştiği konu ile kabul gören, tartışılan bir kavramdır. İğrenç kavramı doğum ile bir araya getirildiğinde toplumun belli bir kısmı hemfikir olurken bir kısmı doğumu kutsal, kutlu bir eylem olarak gördükleri için karşı çıkmaktadır. Doğumda var olan vücut sıvıları herhangi başka bir konunun çatısı altında yer almış olsaydı iğrenç olarak kabul görecekti. Çünkü iğrenç bir bakıma insanların görmek istemediği, görmekten kaçtığı şeyler bütünüdür. İğrenç olan bir diğer yandan kişide tekinsizlik hissi uyandırmaktadır. Tekinsiz, bireyin alışageldiği bir şeyin içinde var olan rahatsız edici durumudur. Emin olamamak, huzursuz hissetmek, rahatsız hissetmek, güvensiz hissetmek ve o anı ya da mekanı terk etme istemi ile tekinsiz ve iğrenç kavramı arasında bağ kurulabilmektedir. Doğum eylemi gerçekleşirken çıkan vücut sıvıları ve buna ek olarak deneyimlenen acı duygusu ile hem tekinsizlik hem de iğrenme hissi uyandırmaktadır. Kilisenin gündelik yaşamı belirlediği dönemlerde kadınlara karşı tanrı tarafından verilen bir ceza olduğuna inanılması da doğum konusunda oluşan bazı tabuların sebebidir. Fiziki olarak gerçekleştirilen doğum konusunda iğrenç ve tekinsiz kavramlarından sıkça bahsedilmesinin yanı sıra doğumu tasvir eden çalışmalara bakıldığında eski zamanlarda daha çok doğum anını, o anı belgeler nitelikte ele alınırken çağdaş döneme yaklaştığımızda doğum konusu sanatçılar özelinde farklılaşıp içselleştirilerek sanatsal boyutta yeni bir anlam kazanmıştır.

Görsel 6. Chris Nash, 'Z is for Zygote' filminden bir kesit,2014.

Oyuncu ve yönetmen olan Chris Nash, 12 Nisan 1961 yılında Amerika' da doğmuştur. 15 farklı ülkeden 26 farklı yönetmenin bir araya gelerek oluşturduğu 2014 yapımı 'Ölümün ABC'si' olarak bilinen korku/komedi filminin yönetmenleri arasında yer almaktadır. 'Ölümün ABC'si' isimli filmin 'Z is for Zygote' isimli son bölümünün yönetmenliğini üstlenen Chris Nash film genelinde oldukça rahatsız edici, gerçek dışı görüntüleri ile psikolojik yönden izleyiciye etki etmektedir. Film başlangıcını ücra bir mekanda gibi görünen ev imgesi ile yapmaktadır. Ti isimli erkek karakter malzeme almak için birkaç günlüğüne kasabaya gideceğini söylemesinin ardından doğumu geciktirmesi için ebeden aldığı bir ot çeşidini hamile eşine bırakarak ve o geri dönene kadar doğurmaması gerektiğini söyleyerek evi terk eder. Başlangıçta doğumuna az kalmış 8- 9 aylık hamile olduğu görünen kadın eşinin evi terk ettiği zamandan bu yana otları kullanarak on üç yıl geçirmiştir. Yıllar içerisinde karnı devasa boyutlara ulaşmış olan kadın yerde sürünerek hareket etmektedir. Yerde süründüğü sahnelerde küçük kurtlar, kemikler ve boş kavanozlar göze çarpmaktadır. Eşine seslenip sürüklenerek kapıdan çıktığı zamanda karnındaki bebeğinin artık epey olgunlaştığı ve konuşmaya başladığı görülmektedir. Bahçesine kurduğu tuzağa yakalanmış olan bir kediye öldürüp açlığı gidermesi için yemesi ile filmin rahatsız ediciliği başlamakta aynı zamanda da evin içindeki kemiklerin de yakalayıp öldürdüğü hayvanlara ait olduğu anlaşılmaktadır. Öldürdüğü hayvanı temizlerken karnındaki varlık ile yaptığı konuşmada, varlık artık dışarıya çıkmak istediğini söylemektedir. Kadın sancılarının başlaması ile eşinin ona

bıraktığı otlara yönelir ancak otların hepsinin tükendiğini fark etmektedir. Sancı ve acı içinde kıvranan kadının karnında olan varlığın hareketleri izleyiciye ürkütücü şekilde yansımaktadır. Kısa hareketlerin ardından varlık, kadının zayıflığından faydalanarak oldukça rahatsız edici olan doğum sahnesini başlatmaktadır. Karın bölgesinde bulunan varlık artık kadının bütün vücuduna yavaş yavaş hakim olmaya başlamıştır. Kemiklerin kırılmasından, organların dışarıya atılmasından ve tuhaf bir sürtünme sesinden dolayı görüntüye ek olarak sesin de kullanımı ile izleyicide rahatsızlık, iğrenme deneyimini yaşatmıştır. Aynı zamanda normal şartlarda hamile olan bir bireyin içinde olan varlığın hareket etmesi ve bu hareketlerin dışarıdan görünebilmesi mutluluk verici, sevimli bir görüntü olarak görülse de filmde yer alan varlığın, bireyin içindeki hareketleri bu görüşlere ters köşe bir bakış açıcı ile karşımıza çıkmaktadır. Film, yer aldığı seri gereği ölümü ele almaktadır ancak filmin akışı ve kurgusu incelendiğinde Tanrı, Gaia ve insan üçlüsü arasında geçen rahatsız edici bir oluşum, yaşam sürecinin de ele alınmış olduğundan bahsedebiliriz. Mitolojik öykülerden, anlatılanlardan yola çıkarak tanrı, insanı ve yaşamlarını sürdürmeleri için yeryüzünü yaratırken oluşan kaos ve sonrasında tanrı yaratmış olduğu varlıkları yeryüzü ile yalnız bırakması ve yeryüzünde yaşamını devam ettiren insanların bir süre sonra yeryüzünün onlara verdiği ile yetinmeyerek daha fazlasını istemeye ve daha fazlasını alabilmek için de yeryüzüne büyük hasarlar vererek tahribata sebep olmaktadır. İnsanın yaşamakta olduğu alanı tahrip etmesinden, yok etmesinden kaynaklı tanrı defalarca şans vererek yeniden yaratma sürecine girmiştir. Bu bağlamda bakıldığında hamile eşini yalnız bırakarak gitmesi ve geri geldiğinde yeniden denemeleri gerektiğini söylemesinden kaynaklı Ti isimli karakter ile tanrı arasında bağ kurulabilmektedir. Ti isimli karakterin geri dönmesini beklerken yıllarca hamile kalması ve bunun sonucunda tahribata uğrayarak ölümünün gerçekleşmesinden kaynaklı hamile kadın karakteri ile Gaia arasında bağ kurulabilmektedir. Hamile kadının içindeki varlığın zamanla fazlasını istemesi ve bulunduğu alana zarar vermesinden kaynaklı da varlık ile insan arasında bağ kurulabilmektedir.

Görsel 7. Darren Aronofsky, ‘Mother’ filminden bir kesit, 2017.

2017 yapımlı Mother isimli filmin yönetmeni Darren Aronofsky 12 Şubat 1969 yılında Amerika’ da doğmuştur. Mother, kendini hayranlıkla izletebilmiş, tekinsiz ve gerilim içeren bir filmidir. Film her şeyden önce teolojik düzen üzerine kurulu olarak sunulmaktadır. İsimsiz karakter ile şair (Tanrı), ve eşi Veronica (toprak ana Gaia) arasında geçen sakin, güzel ilişki ile film başlamaktadır. Yaratım süreci sıkıntısı yaşayan şairin ilham arayışı evlerine misafir olarak gelen doktor (Adem) karakteri ile alevlenecektir. Kitab-ı Mukaddes’in en temel anlatılarından biri olan Aden bahçesi (Adem ile Hava’ nın yaşadığı cennet bahçesi) sabit kamera açısı ile kır evinin hemen karşısında izleyiciye sunulur. Doktor karakteri şaire oldukça hayran şekilde tavırlar sergiler. Veronica doktor karakterinin gelişinden rahatsızlık duymaya başlamaktadır. Doktorun kaburgasında yer alan yara göze çarpmaktadır. Bu yaranın fark edildiği an doktor yarayı saklar. Kaburgada yer alan yara Havva’ nın, Adem’ in kaburga kemiğinden yaratılışının öyküsü ile örtüşmektedir. Sonraki gün doktorun eşi (Havva) eve gelmektedir. Doktorun eşinin yara görüldükten sonra ortaya çıkması da yaratılış hikayesinden beslendiğini göstermektedir. Veronica evi güvenli alan olarak görmektedir ve eve karşı oldukça anaç bir tavır sergilemektedir. Evin nefes alışını, kaynayış şeklini hissetmektedir. Eve yeni gelen misafirlerden duyduğu huzursuzluğun sebebi olarak da var olan düzenin bozulmasına karşı korkularından dolayıdır. Doktor ve eşinin eve gelmesinin ardından yasak elma simgeselliğini anıştıran bir nesne şair ve Veronica tarafından dikkatle korunmaktadır. Doktor ve eşinin korunaklı nesneye karşı olan ilgileri ve bir sonraki gün bu nesneyi kırmaları teolojik dizgide Adem ve Havva’ nın yasak elmayı yemelerini hatırlatır niteliktedir. Doktor ve eşinin nesneyi kırmaları şairi oldukça sinirlendirmiş, Veronica da doktor ve eşinin evden ayrılma istemıştır. Nesnenin kırılmış olmasının hemen ardından doktor ve eşinin cinselliği keşfetmesi ve Veronica’ nın çifti ilişkiye

girerken görmesi çiftin evden bir önce gönderilmesi gerektiğini düşünmüştür. Evde var olan, evden gönderemediği iki misafirin verdiği rahatsızlık üzerine doktor ve eşinin çocukları da eve dahil olmaktadır. Kısa bir süre sonra evde tartışma çıkar ve kardeşlerden birisi diğerini öldürür. İnsanlığın eline kan bulaşması ile birlikte artık ev içerirse bir nevi tufan baş gösterecektir. Adem' in oğullarından Kabil' in Habil' i öldürmüş olması da filmin teolojik hikayesini bir kez daha hatırlatmaktadır. Habil' in evde öldürüldüğü yerde zemindeki kan izi ne kadar silinirse silinsin yenilenerek çıkmaktadır. Doktor ve eşinin evden tamamen gittiğini düşünen Veronica, eve gelen daha farklı insanlarla karşılaşır. Çocuklarının ölümünün ardından gidecek yerleri olmadığı için şair, doktor ve eşini cenaze törenini onların evlerinde yapmaları için davet etmiştir. Veronica bu durumdan oldukça rahatsız olsa da şairin (Tanrı' nın) misafirleri olarak kabul edildikleri için iyi davranılması gerekmektedir. Cenaze için gelen birkaç insan giderek çoğalmaya başlamıştır. İnsanlar çoğalmaya başladıkça yavaş yavaş eve zarar vermeye, tahrip etmeye başlamışlardır. Veronica her birini engellemeye çalışsa da bu tahribata dayanamadığı için herkesi evden kovmuştur.

Veronica' nın hamile kalamamış olması ve doktorun eşinin bu konular üzerine imalarda bulunması, Veronica ve şair arasında gerilim yaratmaktadır. Veronica ve şair arasında geçen gerilim dolu sahnelerin hemen ardından bir birliktelik gerçekleşir ve Veronica hamile kalır. Veronica' nın hamile kalması ile beraber olayların akışı farklı bir boyuta taşınmaktadır. Hamile olduğunu şaire söylemesinin hemen ardından şaire ilham gelir ve yazmaya başlar. Yazıyı hızlıca bitirmesinin ardından Veronica' ya verir. Veronica yazıyı okurken yaratılışı anıştıran sahneler canlanır. Hem hamileliğini hem de şairin yazmış olduğu yazıyı kutlamak için Veronica bir akşam yemeği hazırlar. Yemek hazırlanırken kapıdan sesler duyan şair dışarıya çıkar ve bir grup hayranın kapının önünde imza için sıra oluşturmuş şekilde beklediğini görmektedir. Kapının önünde duran bir grup hayran git gide kalabalıklaşmaya başlamıştır. Bu durum karşısında Veronica' nın da huzursuzluğu artmaya başlamıştır. Başlangıçta dışarıda bulunan hayranlar şairin daveti ile eve girmeye başlarlar. Ev içerisinde oluşan kalabalık ile yavaş yavaş bazı taşkınlıklar olmaya başlar. Bu taşkınlıkları kontrol altına almaya çalışan Veronica her birine yetişemez hale gelir. Çatışmalar, protestolar, polis güçleri ve devleti simgeleyen çeşitli gruplar evin içinde tam bir kaos yaratırlar. İnsanın doğaya yaptığı tahribatı da açıkça gösteren bu olaylar aynı zamanda tipik bir dünya panoraması andıran bu olaylar son süreçte, başta bireyci kaygılarla başlayan ufak krizler yerini toplumsallaşan kaygılara

bırakır. Tüm bu kaos ortamı içinde karnı çoktan büyümüş olan Veronica' nın doğumu başlamak üzeredir. Veronica şaire ulaşarak doğumunun başlamak üzere olduğunu söyler ve şair Veronica' yı kırılmış olan nesnenin bulunduğu odaya doğru götürerek kapıyı kilitler. Doğumu gerçekleştikten sonra şair bebeğini tutmak ister ancak Veronica içgüdüsel kaygılar ile bunu reddeder. Erkek bir çocuk dünyaya getiren Veronica bebeği kucağından bırakmaz. Kalabalığın sessizleşmesiyle şair kapıyı aralar ve geri döndüğünde kalabalık tarafından bebek ve Veronica için hazırlanmış hediyeleri getirir. Uzunca bir süre odada bekledikten sonra Veronica yorgunlukla beraber uyuyakalır. Uyumasını fırsat bilen şair sessizce bebeği kucağından alarak hayranlarına gösterme arzusu içinde odadan ayrılarak bebeği herkese gösterir. Bebek şairin elinden kalabalığa geçerek elden ele sunağa doğru götürülürken Veronica kalabalığın içinden geçerek bebeğine ulaşmaya çalışır. Sunağa doğru yaklaştığında bir grubun yas tutar şekilde ağladığını görüyor. Sunağa doğru baktığında ise bebeğinin parçalanmış vücudunu görüyor. Bu görüntü karşısında dehşete düşen Veronica arkasını döndüğünde iste bebeğinin kalan parçalarının kalabalık tarafından yenildiğine şahit oluyor. Kendini kaybeden Veronica kalabalığa saldırmaya başlıyor. Bazı eski dönemlerdeki insanlar doğal afetleri, insanların doğaya verdikleri zarardan kaynaklı tanrının ya da doğa ananın verdiği ceza olarak görüyorlardı. Bu noktada da Veronica ve eve verilen zarar ile onun karşı saldırısı ve insanların doğal afetler konusundaki inanışları arasında bağ kurmak mümkündür. Veronica' nın saldırısının ardından toplum da geri dönüş olarak çok şiddetli bir şekilde Veronica' ya saldırmaktadır. Şair hızla gelerek kalabalığı uzaklaştırıyor ve Veronica' ya her şeyi değiştirebileceğini ancak o kalabalığın affedilmesi gerektiğini söylüyor. Veronica şairin teklifini şiddetle reddetmesinin hemen ardından evin bodrum katına doğru yöneliyor. Burada da evin her köşesinde farklı gruplardaki insanların farklı biçimlerdeki ibadet şekilleri göze çarpıyor. Aslında her biri aynı kişiye ama farklı biçimlerde ibadet ediyor, sevgisini gösteriyor. Veronica dünyanın çekirdeğini anıştıran evin bodrum katına iniyor ve oraya döktüğü yakıcı madde ile evi ateşe veriyor. Şair yangından dolayı yanmış olan Veronica' yı kucağına alıyor ve Veronica' nın 'Beni nereye götürüyorsun?' sorusuna 'başlangıca' diyerek cevap veriyor. Veronica şaire her şeyini vermiştir ancak evlerine gelen ziyaretçilerden kaynaklı yetersiz hissetmeye başlamış ve bunu sürekli dile getirmiştir. Şair, Veronica' nın sevgisinin simgesi olan kalbini sökerek ellerine alır ve eline tuttuğu kalbi başlangıçta da gördüğümüz özel neşeye dönüşür. Nesnenin ortaya çıkmasıyla birlikte çevrelerindeki her şey yeniden şekillenmeye başlar ve bu şekilde de Tanrı' nın yeniden yaratım sürecine girdiği görülmektedir. Aynı başlangıç, farklı işleyiş

fakat aynı son. Tanrı sonun değişebilmesi için yeniden denemeler yapmıştır. Filmde Tanrı' nın yaptığı denemelerden ötürü farklı evrenler, farklı boyular, reenkarnasyon, yeniden dünyaya gelme gibi olaylara da gönderme yaptığını görebiliriz.

Görsel 8. Alex Garland, 'Men' filminden bir kesit, 2022.

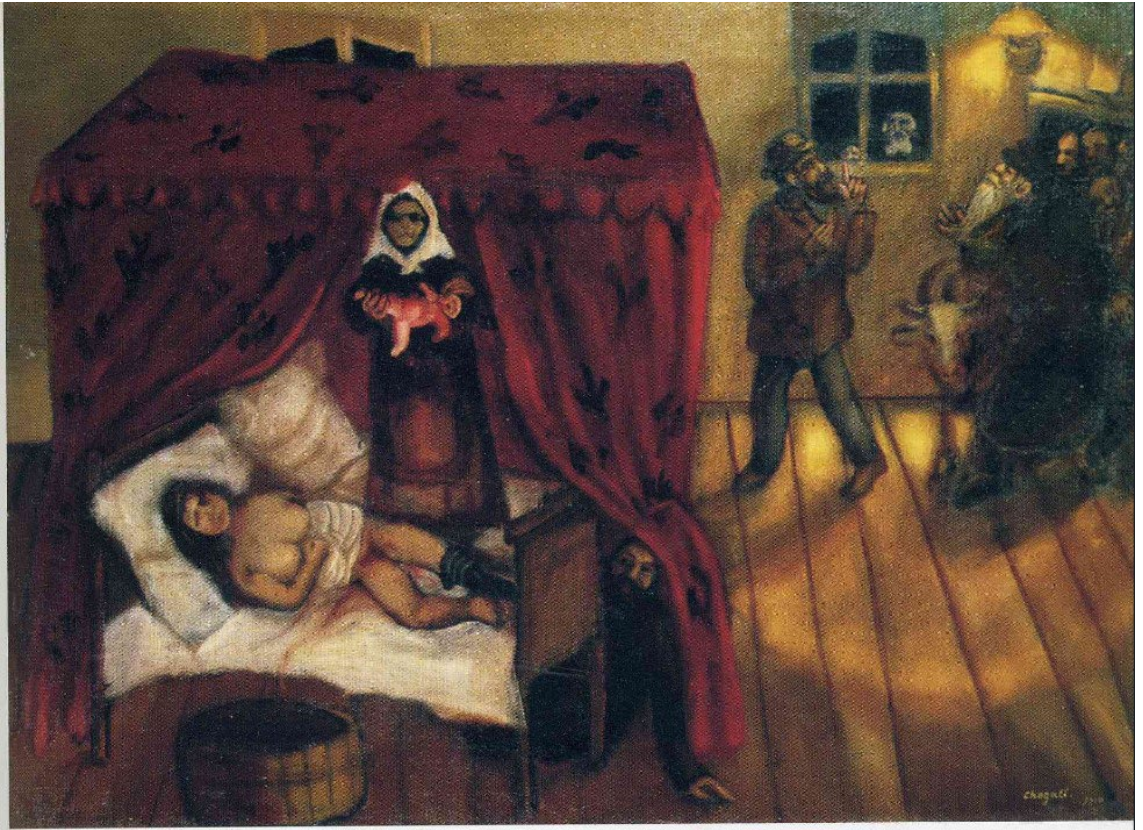
Film Harper isimli kadın karakterin sevgilisinin intiharının ardından kırsal kesimde ev kiralaması ile başlamaktadır. Sevgilisi ondan ayrılırsa intihar edeceğini söyler fakat Harper bu durumu ciddiye almaz. Daha sonrasında sevgilisinin ayak bileği kırık, tırazından kaynaklı ikiye ayrılmış olan kolunu ve cansız bedenini görür. Yaşadığı bu travmatik olayı iyileştirebilmek ve kendine gelebilmek için bir nevi tatil adı altında kırsal kesimden bir ev kiralamıştır. Kiraladığı evin sahibi olan Geoffrey' nin Harper'ı karşılamaındaki yaklaşımı ve rahatsız edici soruları ile birlikte tipik orta yaş ataerkil zihniyetin yansımasıdır. Harper' ın eve geldiği ilk günde, evin bahçesinde bulunan ağaçtan elmayı koparıp yemesini Geoffrey, Adem ile Havva öyküsündeki ilk günaha bağlamıştır. Kasabada yaptığı yürüyüşler ile birlikte o kasabada yaşayan tek kadın olduğunu fark etmektedir. Karşılaştığı küçük, büyük fark etmeksizin tüm erkeklerin Harper' a karşı düşmanca tavırlar sergilediği görülmektedir. Kiliseye doğru giden Harper bahçede rahip ile karşılaşır ve bankta rahip ile sohbet eder. Kısa sohbetin ardından banktan kalkarak giden Harper' ın oturduğu yere dokunan rahibin yüz ifadesinden derin bir haz ve arzu duyduğu görülmektedir. Bu sahnenin ardından ilerleyen zamanlara bazı izlenimler verilmiştir. Orman içinde, toprağın üzerinde ölü bir ceylan olduğu görülür.

Henüz yeni ölmüş görüntüsüne rağmen gözleri yerinde yoktur. Gözlerindeki boşluktan içeriye giren hindiba tohumu ile birlikte izleyiciye de o boşluğa çekmektedir. Boşluğa giren sahnenin ardından doğum/bereket tanrıçası olarak eski dönemlerde de karşımıza farklı şekillerde çıkan büyük memeli, vajinası açık kabartma tekniği ile yapılmış bir kadın figürü karşımıza çıkmaktadır. Hemen ardından folklorik bir karakter olan yeşil adam olarak bilinen varlığın kabartma tekniği ile yapılmış olan bir imgesi gösteriliyor. Daha sonrasında ise otların arasında, çıplak, heykel görünümlü bir adam tırnakları ile vücudunu keserek otları yerleştiriyor. Bu gösterimlerin ardından kamera açısı gözün içinden çıkıyor ve başta yeni ölmüş, çürüme belirtisi olmayan hayvanın bedeninin kurtlandığını çürüdüğünü gösteriyor.

Doğal alanda yürüyüş yapmaya başlayan Harper, karşısına çıkan tünele doğru yöneliyor ve tünel içerisinde kendi sesinin yankısı eşliğinde müzikal bir deneyim yaşamaktadır. Tünelin sonunda bir adam beliriyor ve ürkütücü bir ses ile Harper' a doğru koşmaya başlıyor. Yaşadığı bu ürkütücü olayın ardından eve dönen Harper bahçesinde, tünelde gördüğü çıplak ürkütücü adamı görüyor. Adam evin etrafında dolaşiyor, Harper' ı gözetliyor ve bahçede bulunan ağaçtan bir elma koparıyor. Harper durumu polise haber vererek adamı yakalatmasına rağmen adam, 'çıplaksa delidir, zararsızdır' gibi basit ancak tehlikeli bakış açısı ile serbest bırakılıyor. Bir süre sonra evde duran Harper bahçesinde polis memurunun dikildiğini görüyor ve burada ne yaptığını öğrenmek için yanına gidiyor. Tepkisiz bir şekilde duran polis memuru bir anda ortadan kayboluyor ve ağaçtaki elmalar yere düşmeye başlıyor. Hemen ardından bahçenin farklı bir bölümünden kasabada gördüğü karakterlerden birisi ortaya çıkıyor ve Harper' i kovalamaya başlıyor. Eve doğru yönelip kapıyı kapatması ile kapıdan Geoffrey giriyor. Geoffrey mutfığa yöneldiğinde yerde kırık camların içinde yaralı kargayı görüyor. Harper' ın rahatlaması için bahçeyi kolağan etmeye çıkan Geoffrey bahçede dikilirken ortadan kayboluyor ve yeşil adam karakteri yani çıplak olan adam ortaya çıkıyor. Vücudunda yer alan dikenler, otlar ve bir çeşit ritüelistik çizikler ile Harper' ın karşısında dikiliyor. Daha sonrasında derin bir nefes alarak avucunda tuttuğu hindiba tohumlarını Harper' a karşı üflüyor. Ağzından içeriye bir tohumun girmesiyle izleyiciye bir nevi kurban ritüeli sahnesi izlettiriyor. Harper kendine gelmesinin hemen ardından eve yönelerek kapıyı kapatıyor. Kapıdaki posta aralığından kolunu uzatan yeşil adamın koluna bıçak saplıyor ve yeşil adamın kolunu geri çekmesiyle kolu ikiye ayrılıyor. Mutfığa doğru yönelen Harper daha önce kilisenin bahçesinde gördüğü çocuğu kolu ikiye kesik şekilde görüyor. Çocuk

tezgahta duran karganın üzerine maske yerleştirmiş şekilde dikiliyordu. Karga imgesi asırlar boyunca ölüm ve kötü olayla ilişkilendirilmiştir. Buradaki sahne ile de kurban ritüeli desteklenmiş oldu. Evin her köşesinden kasabada gördüğü adamlar kolu aynı kesilmiş şekilde karşısına çıkar ve onu yakalamaya çalışırlar. Harper banyoya girerek kapıyı kapatır ancak içeriye rahip girer ve rahibin de kolu aynı şekilde kesiktir. Rahip, Harper' a karşı rahatsız edici sorular yöneltir ve ona karşı duyduğu hazı dile getirir. Rahibin Harper' a 'şarkı söylüyorsun ama denizciler gibi' demesi ile mitsel karakterler olan sirenler arasında bağ kurulmuştur. Banyodan hızla uzaklaşarak arabasına binen Harper yolda karşısında çıkan Geoffrey' e araba ile çarptı. Çarpmanın ardından duran Harper, Geoffrey tarafından arabadan atılarak dışarıda bırakıldı. Gökyüzünde yer alan yıldız kümeleri vajina imgesini andırırken ağaç kavuğunu gösteren sahnede erkekliğı andıran imge yer almaktadır. Onu araba ile ezmek isteyen Geoffrey'den kaçan Harper bahçedeki ağacın altında durabildi. Harper durduğu anda arkasında yeşil adam belirdi. Yeşil adam karakterinin yüzü artık tamamen başta gösterilen oyma işindeki görüntü ile aynı şekildeydi. Yeşil adam, Harper' a doğru yönelirken ayak bileğı kırıldı ve dizlerinin üzerinde çöktü. Yere çökmüş olan yeşil adamın karnı git gide şişmeye başladı ve sancı içinde doğum pozisyonu aldı. Doğum pozisyonuna geçmesinin ardından cinsel organının hemen altında vajinal açıklık olmaya başladı ve gerçeğini atmıyacak bir doğum sahnesi gerçekleşti. Yeşil adamın doğurmuş olduğı varlık, Harper' ın kasabada gördüğü çocuk karakteriydi. Çocuk karakteri Harper' a doğru yönelirken o da sancı içinde yere yığıldı ve yeşil adam ile aynı şekilde doğum eylemini gerçekleştirdi ve rahibi doğurdu. Doğan karakterler doğum gerçekleşirken gerçek hayatta da var olan rahim içinde bebeğın bulunduğı keseye sahip olarak ve onu yırtarak doğdular. Bu duruma ek olarak da doğumu gerçekleşmiş olan karakterler yeni doğan bebeklerin de sahip oldukları kanlı görüntüye, vücut sıvısına ve sıcaklığına sahip oldukları görölmektedir. Bu doğum sahnesinin ardından Harper eve doğru yöneldi ve rahip de onu takip etti. Rahip de çocuk ve yeşil adam gibi sancı çekti ve karnı şişti ancak rahibin gerçekleştireceğı doğum sahnesi ikisinden de farklıdır. Rahip, Harper' ın dizlerine kapanır gibi yere eğildi ve boyunun hemen altından omurga çizgisinden bir vajinal açıklık olmaya ve yeniden bir doğum eylemi gerçekleşmeye başladı ve Geoffrey doğdu. Geoffrey doğmasının hemen ardından Harper' a yöneldi ve acı içinde güldü. Geoffrey' nin de karnı aynı şekilde şişmeye başladı ve Harper eline bir balta aldı. Diğer doğum sahnelerinde vajinal açıklık ve önce doğan kişinin başı çıkarken bu sahnede doğum Geoffrey' nin ağızından ve ters doğum olarak gerçekleşti. Son olarak gerçekleşen doğum sahnesinde doğmuş olan karakter, Harper' ın

intihar etmiş olan eski sevgilisidir. Yeni doğmuş, tüm çıplaklığı ve kanlı görüntüsünün yanı sıra öldüğü zamanki kesik kolu ve kırık ayak bileğine sahipti. Yeşil adam ile birlikte son doğum sahnesine kadar doğan her karakter aynı şekilde kesik ve kırık ayak bileği ile doğmuştur. Harper'ın intihar eden sevgilinin öldüğü andaki fiziksel hali bire bir aynı şekilde tekrarlanan doğum sahnelerinde yer almaktadır. Bu anlamda filmde doğum, üstünü örtmeye çalıştığımız konuların tekrarlanarak karşımıza çıkması ve yeniden o anı yaşamamıza, sonsuz bir döngüye girildiğini aktarmak için kullanılmış ve aynı zamanda yeşil adam olarak bilinen folklorik karakterin temsil ettiği yeniden doğuşa farklı bir bakış açısı ile değinilmiştir.

Görsel 9. Marc Chagall, 'Birth', Tuval üzerine yağlıboya, 65cm x 89.5cm, 1910.

Ressam, kitap illüstratörü, seramikçi, vitray ressamı, sahne seti tasarımcısı ve goblen yapımıcısı olmak üzere birçok alanda eserler üretmiş olan Chagall, Yahudi bir sanatçıdır. Büyük ve başarılı sergilerde yer almış olan sanatçı çoğu eserinde Yahudi sanatını ve modernizmi harmanlamıştır. Mondrian ve Breton ile arkadaşlık kurmuş olan sanatçı; gerçeküstücülük, kübizm, sembolizm, fovizm ve dışavurumculuk akımları dahilinde adından bahsedilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sanatçının Yahudi olmasından kaynaklı daha çok tehlikeye sokmuştur ancak Chagall geçirdiği korkunç dönemlere rağmen çok fazla sayıda eser üretmiştir. Chagall yapmış olduğu 'Birth' isimli eserinde Yahudi kültüründen

izler ile rahatsız edici hissiyat uyandıran bir doğum anını resmetmiştir. Kasvetli karanlık bir odayı aydınlatan bir kandilin olduğu görülmektedir. Kandil yakmak özellikle Yahudilerin törenlerinde sıkça kullandıkları bir araçtır. Çocuk doğumu gerçekleştikten sonra yapılan törenlerde ya da hamilelik haberi verilirken geçen süreçte mum ve kandil kullanımından bahsedilmektedir. Resmin ön planında olan doğum sahnesi etrafı kırmızı renkte kumaş ile perdelenmiş bir yatağın üzerinde gerçekleşmektedir. Kırmızı renk Türk mitolojisinde Alkarısından korunmak için kullanılırken Yahudi kültüründe de benzer şekilde bir kullanımı görülmektedir. Yeni doğan bebeğin ve doğum yapmış olan kadının kötü ruhlardan ve nazardan korunmaları için farklı uygulamalara ek olarak yataklarına kırmızı bir şerit yerleştirilmektedir ve bu anlamda Türk mitolojisi ile benzerliğine rastlanılmaktadır. Resimde doğumu henüz tamamlamış olan kadın tek ayağında kalmış olan çorabı ile çıplak ve bitkin bir şekilde yatmaktadır. Kadının doğum sonrası akan vücut sıvılarının yatakta yer alması ile birlikte yatağın yan tarafında bulunan ahşap görünümlü bir kaba doğru da akmaktadır. Genellikle doğum anında bu şekilde yer alan kapların içinde doğuma yardımcı olan kadının kullandığı sıcak su yer almaktadır. Su imgesine kap içerisinde yer vermemiş olan Chagall yardımcı kadını genelde olduğu konumun dışında bir yerde resmetmiştir. Yardımcı kadın olarak kabul edebileceğimiz kadın imgesi, yatakta doğumu tamamlamış ve yatmakta olan kadının yanında, yatakta ayakta durmaktadır. Yatağın üzerinde ayakta duran kadın beyaz baş örtüsü takmış, koyu renk bir kıyafet giymiştir. Elbisesinde olan kan ve vücut sıvıları görüntüsü ile ve buna ek olarak bebeği tutuş şekli ile doğuma yardımcı bir kadın, ebe olduğu konusundaki fikirleri güçlendirmektedir. Yardımcı kadının yüzüne bakıldığında gözleri resmedilmemiş, gözlerinin yerine siyah gözlük görünümlü bir imge yerleştirilmiştir. Formları gerçekçiliğe uygun bir şekilde resmetmemiş olan Chagall'ın doğumu gerçekleştirmiş olan kadının da gözlerini çizmemiş olduğu göze çarpmaktadır. Yardımcı kadının elinde tutmuş olduğu yeni doğan bebek keskin hatlara sahip olmamakla birlikte bir et yığını görüntüsünü andırmaktadır. Bebeklerin yeni doğdukları zaman ağlama refleksini göstermeleri onların yaşama başladıkları ilk anı belirtmektedir bu sebeple yeni doğanlar baş aşağı tutularak ciğerlerindeki sıvıların çıkmasına yardımcı olunur ya da etleri hafif sıkılıp canının yanmasına sebep olarak ağlamalarını sağlanırdı. Resimde de yardımcı kadının tek eli ile bebek imgesinin tek bacağını tutarken diğer eli ile kafa bölgesinde kulağını tuttuğu ve bebeğin de ağzı yarı aralık bir şekilde ağlama ifadesi takındığı görülmektedir. Resmin bu ana kadar olan kısımları normal doğum anı akışında ilerlerken resimde yer alan yatağın sağ alt kısmına gizlenerek doğumu izleyen bir adam göze çarpmaktadır. Siyah giyinmiş,

sakallı ve tek eli yere yaslı destek alarak kırmızı perde görünümlü örtünün kenarına duran adam gizlice mahrem olan o anı izlemektedir. 2024 yılının başlarında ortaya çıkan olaylardan kaynaklı burada gizlenmiş olan adamın sapkın düşünceler ile orada bulunduğunu düşündürmektedir. New York'un Brooklyn bölgesinde Yahudilerin ibadethanesi olan sinagogda gizli tünel keşfedilmiş ve bu olay 2024 yılının başlarında sosyal medyadan başlayarak tüm haber kanallarına, dünya gündemine konu olmuştur. Tünelin bu kadar gündeme gelmesinin sebebi ise her ne kadar pandemi döneminde her yerin kapanmasından kaynaklı ibadet edebilmek için yapmış oldukları konusunda bir söyle olsa da tünel içerisinde çekilmiş olan bazı görüntülerde tünel içerisinde kanlı yataklar, dışkılar, kıyafetler ve bebek sandalyesi olduğu ortaya çıkmıştı. Bu görüntüler konusunda mantıklı bir açıklama yapılmamasından kaynaklı görüntüler üzerinden organ mafyacılığı, tecavüz gibi çeşitli korkunç düşünler ortaya çıkmıştır. Güncel olarak ortaya çıkmış olan bu olaydan kaynaklı resimde gizlenerek doğumu izleyen adam hakkında kötü düşüncelere sahip olmak oldukça normaldir. Kandil imgesinin hemen altında doğumun gerçekleştiği odanın kapısı olduğu görülmektedir. Kapıya yığılmış olan erkek imgeleri içeriye girmek için can atar pozisyonadırlar. Odanın içinde ve kapıdaki izdiham karşı duran erkek figürünün pozisyonu gereği doğumu gerçekleştiren kadının eşi olduğu düşünülmektedir. Kıyafeti ile şık sayılabilecek bir görünüme sahip olan erkek figürünün bir statüye sahip olduğu düşünülebilir. Bu erkek figürünün el ve yüz ifadesine bakıldığında bir eli ile bir şey anlatır pozisyonunda iken diğer elinin işaret parmağı ile göğü işaret ederek o yöne doğru bakmaktadır. Bundan yola çıkarak adamın, çocuğunun doğduğunu ve tanıya karşı bir şükürde bulunduğunu anlatmaya çalıştığını düşünebiliriz. Kalabalıkta öne çıkan beyaz sakallı bir erkek figürü hem elleri açık bir şekilde haber bekler gibi hem de yenidoğanı hemen görmek için odanın içinde bulunan adamlarla iletişimde olduğu düşünülmektedir. Odanın içerisinde duran adamın üst bedeni kalabalığa karşı dönük, onlara bir şeyler ifade etmeye çalışıp belki de içeriye girmemeleri için durdurmaya çalışırken alt bedeninde ayaklarının yatağa doğru yöneldiği ve onları davet eder pozisyonunda olduğu da görülmektedir. Doğum eyleminde kadının acı çekiyor olması Yahudi inancı için Tanrının kadına verdiği bir ceza olarak kabul edilmekte ancak kadının gebe olması ve çocuk doğurabiliyor olması mutluluk kaynağı olarak görülmektedir. Kapıya yığılmış izdihama neden olan erkek imgelerinin yanında göze bir hayvan imgesi çarpmaktadır. Yer verilen hayvan imgesi Hristiyan kültüründe İsa'nın doğumunu tasvir ederken de sıkça kullanılan, öküz adı ile bilinen büyükbaş bir hayvan türüdür. Yahudi kültüründe öküz, kurban törenlerinde sıkça kullanılmakta ve genel olarak bereketi, gücü

ve zenginliği temsil etmektedir. Resimde yer aldığı konuma bakıldığında doğan bebek için tanrıya kurban verme sebebiyle orada bulunduğu düşünülebilir ve doğumu gerçekleşen ailenin statüye sahip bir aile olduğu konusundaki fikirleri de desteklemektedir.

Görsel 10. Frantisek Kupka, 'The beginning of life', Kağıt zerine su baskı, 34cm x 34cm, 1900.

Soyut sanatın öncülerinden ve 20. Yüzyılda modern sanatın gelişiminin temellerini oluşturan sanatçılardan birisi olan Kupka, yoğun okumalar ile kendi kendisini eğiterek Budizm, Teozofi ve spiritüalizm fikirlerinden etkilenmiştir. İlk çalışmalarında figürlerin ve gerçekçi nesnelerin yer almasına rağmen zamanla anlatmak istediklerini soyut bir anlatım biçimi ile aktarmaya yönelmiştir. Birçok eserinde rengin temel doğasını ele almış ve renklerin birbirleri ile olan etkileşimlerini incelemiştir. Rengin izleyici üzerindeki duygusal ve psikolojik etkisini incelemek için bilimsel araştırmalara ve ruhani inançlara

başvurmuştur. Dini sembolizmin de dahil olduğu çalışmalarına dinlerin felsefi yönlerini soyutlama aracı ile görsel olanın altında gizlenen anlamı ortaya çıkarmaya odaklanarak kendi inanç sistemini oluşturmuştur. Yaratılış ve evren ile ilgili daha kapsamlı kavramları araştırarak çalışmalarında yer vermiş ve buna ek olarak da resim ve müzik arasında ilişki kurmuştur. Müzik ile resim arasında kurduğu ilişkiden kaynaklı döneminin de sanatçılarından olan Kandinsky ile benzer noktaları vardır. Çok yönlü çalışma disiplini ile fovizm, sembolizm, fütürizm gibi akımlar dahilinde de çalışmaları yer almaktadır. Kupka'nın yapmış olduğu 'Beginning of the life' isimli çalışmasına bakıldığında sembolizmin ve teosofinin temele alınıp din, mitoloji, felsefe ve bilim konularının ustaca harmanlandığı görülmektedir. Resmin arka planı için kullanılan koyu renk ve hafif kırmızı tonlar ile bir patlama sonrasında oluşan sisli ateş görüntüsünü andırmaktadır. Bu görüntü ile dünyanın oluşumu sırasında meteorların dünyaya çarptıktan sonraki, yanmış, ölmüş halini ve mitolojik hikayelerdeki kaos ortamını hatırlatmaktadır. Sarı rengin hakimi olduğu su görüntüsünde yer alan tomurcuk halindeki lotus çiçekleri yer almaktadır. Dişiliğin önemli simgelerinden olan lotus imgesi tomurcuk halinde açmaya hazır bir şekilde beklemektedir. Arka plandaki kaos ortamından sıyrılarak kendini göstermesinden dolayı yeni bir yaşamın başlangıcını göstermektedir. Bu resimde lotus imgesinin yeni yaşamı, doğumu temsil etmesinden kaynaklı Kupka'nın Mısır mitolojisinden de beslendiği görülmektedir. Resmin merkezinde, ön planda yer lotus, diğerlerinden farklı olarak yapraklarını tam açmış bir şekildedir. Yoğun beyaz ve sarı tonları ile verdiği parlaklıktan kaynaklı keskin bir forma sahip olamayan lotus imgesinin orta kısmından yükselmekte olan yuvarlak bir form bulunmaktadır. Yuvarlak formun içinde güneşi andıran bir görüntüye yer verilmiş olmasına rağmen dikkatli bakıldığında orta kısmında bir bebek yüzünü andıran bir görüntü göze çarpmaktadır. Hem güneş imgesi hem de insansı bir imgenin lotus üzerinde yer alması ile Mısır mitolojisinde Ra ve Horus'u akla getirmektedir. Resimde yuvarlak formun bir kısmına dahil olmuş olan başka bir yuvarlak form daha yer almaktadır. Resmin üst kısmına daha yakın ve resme bakıldığında ilk göze çarpan bu yuvarlak formun içerisinde bir fetüs imgesine yer verilmiştir. Oluşumunu tam olarak tamamlamadığı görülen fetüs imgesinin kordon bağının diğer yuvarlak formda olan imgeye bağlı olduğu görülmektedir. Yeni bir yaşam formunun oluşumu için bir diğerinden güç alması, anne bebek ilişkisi, ölen bir canlı türünün toprak içinde yer alarak başka canlının oluşumuna katkı sağlaması gibi örnekler dahilinde bu görüntüye bakıldığında Kupka' nın yeniden doğuş ve reenkarnasyon konusuna da değindiğini söyleyebiliriz. Yuvarlak forma ek olarak parlak tonlarda sarı ve beyaz renklerinin

kullanılmış olması dini resimlerdeki hale görüntülerini anımsatmaktadır. Dini temalı resimlerde sıkça yer alan haleler kutsallığı göstermek için kullanılmaktadır. Kullanılmış olduğu yuvarlak formlar ve parlak sarı tonları ile doğuma, yaşama ve üzerinde lotus imgelerinin yer aldığı su görüntüsünün de sarı tonlarında olmasından kaynaklı suyun yaşam vericiliğine de kutsallık atfetmiş olduğunu kabul edebiliriz.

Görsel 11. Frida Kahlo, 'Moses', Masonit üzerine yağlı boya, 62 cm x 75.6cm, The Huston Museum of Modern Art, 1945.

6 Temmuz 1907' de Meksika' nın Coyoacan şehrinde dünyaya gelen Frida Kahlo hem kendi ülkesinde hem de uluslararası boyutta adını duyurmuş popüler bir sanatçıdır. Gerçeküstücülük, sembolizm, büyü, gerçeklik dönemlerinde adını geçirmiştir. Çocukluğunda geçirdiği hastalık ve trafik kazası sonucu hayatının son zamanlarına kadar acı dolu bir şekilde geçirmiştir. Acı, aşk, kadınlık, cinsiyet, kimlik gibi konuları Meksika' nın kültürü ve tarihi ile harmanlayarak ortaya çıkartmıştır. Sembolik anlatıların da sıkça yer aldığı çalışmaları gerçeklik algısının dışında ancak yaşadıkları ve aktarmak istedikleri açıktır. Hayatının aşkı olarak bahsedilen Diego ile çocuk sahibi olmak ister ancak yaşadığı sağlık sorunları sebebi ile çocuğunu kaybetmiştir. Kahlo' nun yaşadığı travmatik süreç ve bu sürece rağmen sanatı bırakmayarak, sanatın iyileştirici gücünü kullanarak eser

üretimine devam etmiştir. Sanatçının bu denli tutunması birçok kişiye de ilham kaynağı olmuştur. Kahlo' nun yapmış olduğu 'Moses' isimli çalışması dini, mitolojik ve kültürel öğelerin harmanlandığı bir çalışmadır. Don Jose Domingo Lavin, Sigmund Freud'un Musa ve Tektanrıcılık kitabını okumasını ve kitabı yorumlayarak bir çalışma üretmesini istemesi üzerine Kahlo bu çalışmayı yapmıştır. Kahramanların, tanrıların, tanrıçaların, ölümün, doğumun, hayvanların, bitkilerin, sembollerin yer aldığı tablonun sol üst kısmında uzanmış olan erkek figürünün göbeğinden kordon bağının çıktığı görülmektedir. Kordon bağı ucunda yer alan lotus bitkisi ve bitkinin üzerinde birden fazla yüze ve kola sahip başka bir erkek figürü ile cinsiyet rollerini sorgular bir izlenim vermesinin yanı sıra yaşamsal faaliyetlerinin tanrısal güçlere bağlılığına da vurgu yapmaktadır. Hemen alt kısmında yer verdiği iskelet ve el görüntüsü ile de tanrının yaşamsal faaliyetleri verdiği gibi geri alacağı konusunu da hatırlatır şekilde ele almıştır. Bir alt kısımda Cengizhan, Buda, Kleopatra gibi savaşçılara, kahramanlara, tanrı ve tanrıçalara yermiştir. Karakterlerin alt kısmında ise bir savaş, izdiham ortamı hakimdir. Farklı ülkelerin bayraklarını resmederek farklı kültürleri bir araya getirmiş küçük bir kare olarak işlediği bu alanın ön planında ilkel bir kabileden olduğu izlenimini veren bir karakter vardır. Bu karakterin yanında yer alan maymun karakteri ve taşı yontmaya çalışması ile ilk insanlardan esinlenilerek yapıldığı düşünülebilir. Karakterin yan tarafında yer alan ağaç imgesi ve ağacın orta kısımlarında beliren bebek yüzüne benzer bir imgenin yer almasından kaynaklı İskandinav mitolojisindeki ilk insanın ağaçtan oluşmuş olması hikayesini akla getirmektedir. Resmin sağ tarafı da sol tarafında olduğu gibi baştan aşağıya farklı karakterlerle süslenmiştir. Arka planında sol tarafta olduğu gibi kaosu hakim olduğu bir görüntünün önüne kadın ve yarı hayvan yarı insan görünümünde bir imge yerleştirmiştir. İlkel kabile tarzı kültürel bir vücut boyaması ile göğsünden sütler akan kadın kucagında olan çocuk ile direkt olarak izleyiciye bakar pozisyonundadır. Kadının kucagında çocuk imgesinin vücudu koyundan, kafası ise normal bir insan formunda resmedilmiştir. Koyun imgesinin bazı dini hikayelerde adını geçirmesinden kaynaklı bir adak olarak, adağı temsilen yapıldığı düşünülebilir. Yeniden aynı şekilde kuru bir ağaç imgesinin içine fetüse benzer bir formun yerleştirilmesi ile İskandinav mitolojisindeki hikayeyi tekrardan akla getirmekte ve hem fetüs imgesinin yer alışı hem de kuru, ölmüş olan bir formun hafif yeşeren yapraklarına yer vermesi ile yeniden yaşamın başlangıcına vurgu yapmaktadır. İsa' nın ve Adolf Hitler' in de yer aldığı karakterlerin üst kısmında ölümü temsilen iskelet ve şeytan imgesi yer almaktadır. İskelet imgesinin üstüne, deniz kabuğuna yaslanmış bir şekilde uzanan kadın imgesi yer

almaktadır. Köpüren deniz dalgalarının, deniz kabuğunun, zarif bir kadının yer alışı ile Kahlo' nun bu karakteri çizerken Yunan mitolojisindeki dişiliğin ve güzelliğin simgelerinden olan Afrodite, Venüs karakterinden esinlenerek yaptığı düşünülebilir. İsa karakterine yeniden yer veren Kahlo, karakterin yanına Meryem, çocuk İsa olduğu düşünülen bir karakter ve genelde özgürlüğün, barışın temsili olan güvercin imgesini de yerleştirmiştir. İsa karakteri elleri karakteristik bir şekilde dururken üç yüze sahip olarak resmedilmiştir. Yüzünün hemen yanında Mısır mitolojisinde adı geçen her şeyi gören göz olarak nitelendirilen üçgen bir formun içinde yer alan tek göz imgesi ile İsa karakterinin her şeyi gördüğünü ve ona tanrısal anlam yüklediğini düşünebiliriz. Dini resimlerde kutsallığı temsilen kullanılan karakterlerin başlarının arkasına çizilen hale görüntüsü İsa ve çocuk İsa olduğu düşünülen iki karakterde normal bir şekilde ele alınmışken Meryem karakterinde farklı bir şekilde resmedilmiştir. Gözünden yaş akarken resmedilen Meryem karakterinin hale görüntüsünde iki göz imgesi yer almaktadır. Bu durumda Meryem' in kutsallığına duyulan bir şüphe olarak bu şekilde resmedildiği düşünülebilir. Resmin sağ üst kısmında diğer ağırlıklı olarak Mısır mitolojisinden karakterler yer almaktadır. Mısır mitolojisinde Khnum adında Nil' in kaynağının tanrısı olarak bilinen mitolojik karakter, resimde karakterlerin üst orta kısmında koyun, koç başına benzer bir görüntüye sahip olarak tasvir edilmiştir. Resmin sağ ve sol kısımlarındaki tanrısal, mitolojik, kültürel karakterlerin harmanlandığı karmaşanın yanı sıra resmin ortasında daha sakin bir görüntü izleyiciyi karşılamaktadır. Güneş imgesi resmin orta üst kısmında büyük, kavurucu sıcaklığa sahip bir şekilde resmedilirken güneşe bağlı bazı el imgelerinin resmin bazı bölgelerine uzandığı göze çarpmaktadır. Güneş imgesi özellikle Mısır mitolojisinde tanrılar ile ilişkilendirilmesinden kaynaklı önemli bir yere sahiptir. Güneş, büyüklüğü ve ulaşılamaz oluşunun yanı sıra güneşe bağlı el imgelerinin resimde yer alan karakterlere ulaşması, onlara dokunmaya çalışması bakımından tanrıya atıfta bulunulmuş ve güneşe tanrısal özelliklerin atfedildiği düşünülebilir. Güneş imgesinin hemen altında orta kısımda rahim içinde bebek, sol ve sağ kısmında ise döllenmeye yönelik biyolojik imgeler yer almaktadır. Rahim imgesi, katmanları ve bebek için yaşam kaynağı aracı olan plasenta dahilinde ele alınmıştır. Rahmin giriş kısmından ve arka planda yağmur gibi damlayan su damlaları yaşama, doğuma vurgu yapmaktadır. Rahim imgesinin alt kısmında su üzerinde sepet benzeri bir nesne ve içerisinde beyaz bir örtüye sarılı bebek imgesi yer almaktadır. Frida Kahlo diğer resimlerinde hayatının aşkı olarak bahsettiği Diego Rivera' yı bilgeliğin üçüncü gözü ile resmetmiştir. Resimde yer alan bebeğin anındaki üçüncü gözden ve bebeğin yüz hatlarının benzetilmesinden kaynaklı Kahlo' nun resmettiği

bebeğin Diego Rivera' yı temsil ettiği düşünülmektedir. Frida Kahlo' nun resminin tamamına bakıldığında din, mitoloji, felsefe, bilim, tanrı, tanrıça, kültür, coğrafya, kahramanlar, yaşam ve ölüm döngüsü konuları ustaca harmanlanarak gerçeküstücülük ve sembolizmin izlerini taşıyan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 12. Sayna Soleimanpour, 'Don't watch me', Hahnemühle kağıt üzerine baskı, 115 cm x 82 cm, 2023.

1996 yılında İran Tebriz' de dünyaya gelen Sayna, ışık ve renklerin bir kurgu içerisinde harmanlandığı otoportre, figür temelli işler üreten fotoğraf sanatçısıdır. Eğitimine devam etmekte olan Sayna, başarılı sergilerde yer almış ve son yayımladığı çalışmaları ile ses getirmiştir. Türkiye'de yaşamına devam etmekte olan sanatçı, feminist bir fotoğraf sanatçısı olarak da adından bahsettirmektedir. Kendi çalışmalarının, varlık sancılarının izdüşümü olduğunu söylemiş olsa da çalışmalarında toplumsal problemlerin izlerine sıkça rastlanmaktadır. İranlı mutasavvıf olan Şems-i Tebrizi'nin 'her an, her nefeste yenilenmeli, yepyeni bir yaşama doğmak için, ölmeden önce ölmeli' sözleri ile Life in Plastic sergisi dahilinde yer alan mezbahaneyi andıran mekanda kesik kadın bedenlerinin olduğu fotoğraf çalışmaları ile büyük bir kesimden tepki toplamıştır. Çalışmalarında kendi bedenini kullanarak işler üreten sanatçı, otoportre yöntemini kendini ifade etmenin, dışavurumun aracı olarak kullanmıştır. Yapmış olduğu 'Don't watch me' adlı eseri dijital çağın getirdiği yeni dünya ile özgürlük, mahremiyet, kimlik gibi kavramların üzerindeki

etkileri ele almaktadır. Eser, eski, merdiven altı tabirinde yakın bir hastane ortamında bulunan hamile kadın figürü ve o anı kayıt altına alan bir grup insanın oluşturduğu bir kompozisyon ile karşımıza çıkmaktadır. Sol ön kısımda metal bir obje üzerinde tıbbi malzemeler ve onun arkasında hastane yatağında yatan hamile kadın figürü yer almaktadır. Çoğunlukla doğum ve kadın hastalıkları muayenesi için kullanılan bacakları yüksekte tutmaya yardımcı metal aletlerin bulunduğu yatağın üzerinde yatan kadın, alışlagelen doğum sahnesinden farklıdır. İç çamaşırı ile göğüsleri, beyaz bir örtü ile cinsel organını örtmektedir. Bir eli yatağın kenarına tutunurken diğer eli şişkin karnının üzerinde durmaktadır. Boynundaki damarın şişliğinden kendini kasmış olduğunu gördüğümüz kadın figürü, doğum ve hamilelik sürecindeki acı çekiş ifadelerinden farklı olarak cazibeli, davetkar bir ifade takınmıştır. Takındığı bu ifadeden kaynaklı doğum eylemindeki ıstırap seslerini kendi sapkın cinsel arzularının malzemesi eden kesimlere yönelik bir gönderme olduğu düşünülebilir. Bacaklarının açık olduğu pozisyonda cinsel organının olduğu kısmı aydınlatan bir lamba yer almaktadır. Aydınlanan bölgesinin karşısında takım elbiseli bir grup insan ifadesiz bir şekilde cep telefonları ile kayda almaktadır. Sanatçı kayıt altına alan figürlerde kendisini kullanmıştır. Mahrem olarak kabul edilen doğum eyleminin kayda alınıyor oluşu teknolojinin, sosyal medyanın sınırları aştığına vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda sanatçının figürlerde kendisini kullanması da kişinin, çağın sorunlarından olan sosyal medya üzerinde her şeyi her yerde herkes ile paylaşma konusuna da değindiği düşünülebilir. Sosyal medya paylaşımları ile kişinin mahrem, kimlik, yaşam tarzı gibi konularının dönemsel olarak değişime uğramakta, başkaları ve kendi tarafından ihlal edilmektedir. Hem cep telefonları ile kayıt altına alınmada hem de hamile kadın figürünün arkasında yer alan hastanelerde mahremiyet için kullanılan beyaz perdelerin arka planda kalışı ile mahremiyet ihlaline ince bir şekilde değinilmektedir. Mavi renk güven hissini arttırma ve heyecan seviyesini en aza indirmek için hastanelerde sıkça kullanılmaktadır. Eserde tıbbi malzemeler ve yatağın belli bir bölümünde kullanılmasının yanı sıra arka planda duvar kağıdında da kullanılmıştır. Kullanılan mavi duvar kağıdı hastanelerin standart görüntüsünden farklı olarak ev ortamında daha sık tercih edilen çiçek desenleri ile süslenmiştir. Bu bakımdan sanatçı hem mavi rengin hem de ev ortamının bünyede yarattığı güven atmosferini hastane odasına taşımıştır. Sanatçı yer verdiği figürlerde kendisini kullanmasının yanı sıra duvarda 'Eğer bir gün öldürülürsem bu fotoğrafımı paylaşın' isimli çalışmasına da yer vermiştir. Eser mavi ve yeşil tonların yer aldığı çocuğunu emziren ve kulağında güncel olarak 'X', eski ismi 'Twitter' olarak bilinen sosyal medya platformunun logosunun

olduğu küpe takan bir kadın imgesinden oluşmaktadır. Bu eserin ‘Don’t watch me’ adlı eserde yer almasının sebebi yeniden, yaşamın sosyal medya ile yürütüldüğüne dair bir vurgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 13. Natalie Lennard, ‘Salle Sauvage’, Hahnemühle kağıt üzerine baskı, (değişebilen ölçüler), 2017.

1986 doğumlu fotoğraf sanatçısı Natalie Lennard, belgesel video eşliğinde biyososyal konuya odaklanarak yapmış olduğu ‘Birt Undisturbed’ isimli serisi sanatçının ilk büyük çalışmasıdır. ‘Birt Undisturbed’, antik çağlardan modern zamanlara, zenginlikten yoksulluğa, dünyayı ve tarihi içinde barındıran bu seri hem gerçekçi hem de kurgusal kadın imgelerinin doğum anını farklı şekillerde betimlemektedir. Lennard ünlü doğum uzmanı Michel Odent’ in hastanesinde doğum yapan kadınlar için yapmış olduğu ilkel oda isimli, doğumun doğal alana yakın bir şekilde, ilkel içgüdülerini barındırarak gerçekleşmesine olanak sağlayan oda tasarımlarından etkilenerek ilkel oda anlamına gelen ‘Salle Sauvage’ isimli çalışmasını yapmıştır. Lennard’ ın kurgulamış olduğu bu sahnede doğum eylemini gerçekleştiren kadın imgesini Gina Harrison isimli bir model gerçekleştirmiştir. Kadınların fotoğraflarda genel olarak genç, çekici ve güzel görünmelerinin dışına çıkarak güçlü oldukları taraflarını ele almayı amaçlamaktadır.

Fotoğraf sahnesinde yer alan model çekimlerden önce o anın gerçekçiliğini verebilmek için doğum sahnesini sıkça çalışmış ve gerçekten o an o eylemi gerçekleştiriyormuşçasına kendini adapte etmiştir. Fotoğraf, bitkiler ile donatılmış, cam fanus görüntüsünde bir oda ve gökyüzünün de dahil olduğu bir atmosfere sahiptir. Amazon, orman görüntüsünü anımsatan bitkiler ile ilkel dürtüler desteklenmiştir. Camdan duvarları olan oda görüntüsü doğumun gerçekleştiği klasik hastane ortamlarının dışında standart ev oturma odasını içinde barındırmaktadır. Odanın içerisinde yer alan tekli koltuk, yeşil ve çiçekli desenleri ile fotoğrafın atmosferine bütünlük sağlamaktadır. Odanın içerisinde doğumu yapan kadın, yardımcı kadın ve kapıda duran erkek figürü yer almaktadır. Yaşlı bir görünüme sahip olan yardımcı kadın imgesi elinde eldivenleri ile doğuma destek olurken karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı kadın imgesinin giymiş olduğu, hastanelerde de tercih edilen mavi renk kıyafeti ile güven ve rahatlık duygusunu aktarmaktadır. Tekli koltuktan yer düşmüş olan kırmızı renkte örgü ipi, yardımcı kadın imgesinin doğuma dahil olmadan önce koltuk üzerinde gündelik hayatta yapılan standart bir hobi türü olan örgü örme eylemini yapmış olduğu görebiliriz. Örgü ipinin yere düşüş biçiminden doğumun ani bir şekilde gerçekleştiğini ve sanatçının fotoğrafı en doğal anında yakaladığını görebiliriz. Kapıda duran erkek imgesi odanın içerisine yeni girmiş ya da çıkmak üzere olduğu bir pozisyonda durmaktadır. Erkek imgesinin dehşete kapılmış, şoke olmuş yüz ifadesi ve bedeninin duruş pozisyonu ile o ortamda bulunmak istemediğini düşünebiliriz. Ana eylemi gerçekleştiren kadın imgesi tamamen çıplak ve ayakta durarak doğum eylemini gerçekleştirmektedir. Doğum pozisyonları hastane veya benzeri tıbbi ortamlarda gerçekleştiği zamanlarda genellikle sırt üstü yatarken gerçekleşmektedir. Memeli hayvan türlerinin büyük bir çoğunluğu ayakta doğum eylemini gerçekleştirdiğinden kaynaklı doğal habitata en uygun olabilecek olan doğum pozisyonunun ayakta gerçekleşen doğum olduğunu düşünebiliriz. Kadın imgesinin ayakta gerçekleştirmiş olduğu doğum eylemi sanatçının ortam ile beraber kurgulamış olduğu ilkel doğum atmosferine ince bir destek sağlamıştır. Kadın imgesinin kambur duruşu, yüz ifadesindeki doğumun getirisi olan doğal acı çekişi ile güzellik algıları dahilinde standart fotoğraf çekimlerinin dışına çıkmış, güçlü, doğal standartlarda bir kadın imgesi karşımıza çıkmaktadır. Bebek imgesi yeni doğan kaygan sıvısı, kanlı görüntüsü ve kadın imgesinin vücudunda yer alan kan lekeleri ile doğum eyleminin gerçekçiliğine katkı sağlamıştır. Camdan duvarlara sahip olan oda mahremiyet algısını da ortadan kaldırır şekilde konumlanmaktadır. Fotoğraf gerçekçi öğeler ile ilkel bir ortam sağlamasının yanı sıra stüdyo ortamının gizlenmemesinden kaynaklı yapaylık ve doğallık arasında sıkışmışlığı da temsil etmektedir.

Görsel 14. Alex Grey, 'Birth', Keten kumaş üzerine yağlıboya, 111,76 cm x 152, 4 cm, 1991.

Alex Grey 29 Kasım 1953 yılında Columbus' da doğmuştur. Harvard Tıp Fakültesi Anatomi bölümünde 1975-1980 yılları arasında çalışan Alex, Anatomi Müzesi için sergiler hazırlarken tıp öğrencilerinin incelemesi için de kadavralar hazırlamıştır. 1980 yılında Zihin/Beden tıbbı bölümünde süptil enerji şifasını araştıran bir deneyde araştırma asistanı olarak çalışmıştır. Harvard'daki çalışmaları sırasında Tibet Budizmi ile tanışan Alex'in çalışmaları anatominin ve ruhsal boyutun harmanlandığı bir şekle dönüşmeye başlamıştır. 'Birth' isimli çalışma doğum anının ruhsal ve fiziksel boyutlarının estetize edilmiş, günümüz dijital sanatını andırır bir şekilde resmedilmiştir. İskelet, sinir sistemi ve damarlar ile oluşturulan imgeler ruhsal boyutları simgelediği düşünülen semboller ile

süslenmiştir. Resmin merkezinde doğumu gerçekleştiren kadın imgesi bacakları açık, doğumun getirdiği fiziksel acı ile bağırma refleksini gerçekleştirirken resmedilmiştir. Kadın imgesinin göğüs arasına lotus imgesi yerleştirdiği gibi cinsel organının bulunduğu yere de yerleştirmiştir. Lotus genellikle doğurganlığın, kadınlığın temsidir ancak Budizm’de ruhsal uyanışın ve aydınlanmanın bir temsili olarak karşımıza çıkmaktadır. Lotus imgesinin hem göğüs arasında kalbin olduğu konumlarda hem de cinsel bölgede yer almasıyla hem yeni kimliğin hem de doğurganlığın bir temsili olarak resmedilmiştir. Doğan bebek imgesine bakıldığında kadın imgesinde olduğu gibi göğsünde bir motif yer almaktadır. Kadın ve bebek imgesinin göğüslerinde yer alan motiflerin çizgiler ile birbirlerine bağlanmaları her iki imge arasındaki ruhsal bağı temsil etmektedir. Aynı zamanda kadın imgesinin başının üstünden ve bebek imgesinin çıkış yönünden yazılı motifler ile süslenmiş bir çeşit yeni boyutu andıran bir görüntü vardır. Bu görüntü ile kadın imgesinin doğumdan sonraki kimliği, bebek imgesinin dünya üzerindeki yeni kimliği gibi geçiş dönemlerinden bahsedilerek bağlantı kurulabilmektedir. Yeni doğan bebek imgesinin başından tutarak doğuma yardımcı olan el imgeleri de resme dahil olmuş buna ek olarak da bebek imgesinin başının arka kısmına bir hale görüntüsü eklenmiştir. Hale görüntüsü özellikle Hristiyan resim sanatında dini öğelerde kutsallık atfetmek için sıkça kullanılmaktadır. Resimde kullanımı ile de yeni doğan imgesine kutsallık atfedildiği düşünülebilir. Resimde yer alan önemli detaylardan birisi de kadın imgesinin arkasında yer alan, bağırarak çoklu kadın imgeleridir. Doğum kadın için gerçekleştirmesi zor ve acılı bir eylemdir. Ruhsal bağın da kuvvetli olduğu bu anda atasal bağlar da kuvvetlenmektedir. Özellikle cadılık ve paganizm inançlarında geçmişten gelen atalardan, tanrılardan güç alma durumu yer almaktadır. Resmin boyutsal ve ruhsal temasından dolayı kadın imgelerinin doğumu gerçekleştiren kadının hem doğumu kolay yapabilmesi hem de acının hafifleyebilmesi için ruh kökünün derinliklerinden, geçmişteki atalarından yardım alarak bu eylemi gerçekleştirdiği düşünülebilir. Alex Grey’ in yapmış olduğu bu çalışma ruhsal boyut, inançlar, anatomi, yeni kimlik gibi konuların doğum eylemi üzerindeki etkilerini, kendi özgü sanat pratiği ile harmanlayarak karşımıza çıkartmıştır.

7. BEN' İN SÖZÜ

Görsel 15. A.E., Elif Şen, 'İsimsiz', Kağıt üzerine mürekkep baskı, 80 cm x 100 cm, 2023.

Rahim içinde henüz doğmamış fetüs pozisyonları ile oluşturulmuş bu çalışmada baskı tekniği kullanılmıştır. Bu çalışma oluşum sürecindeki kaosu, tekrar eden yenilenme döngüsünü ve Türk mitolojisindeki dünyaya gelecek olan ruhları barındıran süt gölünü konu ederken aynı zamanda kullanılan baskı tekniği ile kalıplaşmış fikir ve kimlikleri temsil etmektedir. Hamilelik ve doğumun sabır ve emek gerektiren bir süreç olması ile

baskı tekniğinin de tamamlanması için aynı şekilde bir süreçten geçmesi gerektiği için iki farklı konu arasında benzerlik görülerek bağlam kurulmuştur. Bireyin kimliği oluşurken geçirdiği sancılı süreci ve bastırılmış kimlikleri de temsil etmektedir. Birilerinin bizim için hazırlamış olduğu şeylerin tekrar edilerek kullanılması ve sonucunda aynı denilebilecek şeylerin ortaya çıkması ve farklı şeylerin dışlanarak bastırılmasını da farklı bir bakış açısı ile göstermektedir.

Görsel 16. A.E., Elif Şen, 'İsimsiz', Kraft kağıt üzerine mürekkep baskı, 50 cm x 60 cm, 2023.

Görsel 17. Elif Şen, 'İsimsiz', Tuval bezi üzerine yağlı boya, 35 cm x 50.5 cm, 2024.

Dünyanın ve canlıların ilk yaratıldığı ana dair hem bilimsel hem de öyküsel anlatılarda her zaman bir kaos hakimdir. Bahsi geçen kaos ortamı ilk oluşum anında olup bitmiş bir olay gibi görülse de ilk andan bu yana sürekli kendini tekrar etmektedir. Spermilerin

yumurtaya ulaşma süreci ile başlayarak hamilelik süreci ile kaosun en temel örneği verilebilir. Hamilelik sürecinde ise varlığın taşıyıcının vücuduna yerleşmesi ve yerleştikten sonra taşıyıcıda hem fiziksel hem psikolojik sorunlara yol açması ve buna ek olarak doğum anının yoğun sancılı, ölüm riski barındıran bir eylem olması ve gerçekleşirken çevredeki herkesin hem varlığın hem de taşıyıcının yaşayabilmesi için çaba sarfetmesi de verilebilecek en temel örneklerdendir. Oluşum sürecindeki kaostan beslenen bu çalışmanın tamamı doğumun, var oluşun, yaşamın bir temsili olan yenidoğanların uzuvlarından oluşmaktadır. Yenidoğan uzuvlarının iç içe geçmiş görüntüsü ile oluşan karmaşa ilk varoluş anına dair yaşanan kaosu göstermektedir. Resmin tamamına hakim olan toprak tonları ise ilk insanın çamurdan/ topraktan yaratıldığı rivayeti ile bağdaşmaktadır.

Görsel 18. Elif Şen. 'İsimsiz' , Dijital birleştirme, (değişebilen ölçüler), 2024.

Yeni doğanlar doğdukları, taşıyıcı vücutundan ilk atıldıkları dakikalarda kaygansız, kanlı ve çeşitli vücut sıvıları ile kaplı bir şekildedirler. Vücut sıvıları ile kaplı olmalarının yanı sıra bir vücut atığı olmaları Kristeva'nın iğrenç kavramının tanımını ile örtüşmektedir. Çalışmalarda yeni doğanların doğdukları ilk dakikalarda çekilen fotoğraf karelerine yer verilmiştir. Yer veilen bu fotoğraf karelerine siyah beyaz sansür etkisi sağlayan karakalem tekniği ile müdahale edilmiştir. Siyah beyaz sansür görüntüsü medyada da toplumu etkileyen, rahatsız eden görselleri daha kabul edilebilir bir şekilde göstermek için sıkça kullanılmaktadır. İğrenç ve rahatsız edici olan vücut sıvılarına karakalem tekniği kullanılarak sansür etkisi yaratılması ile ötelenen, sevilme istenmeyen, mide bulandıran görüntüler gizlenmiş ve daha sevilbilir, kabul edilebilir bir pozisyona getirilmiştir.

Görsel 19. Elif Şen. 'İsimsiz', Dijital birleştirme, (değişebilen ölçüler), 2024.

Görsel 20. Elif Şen. 'İsimsiz', Dijital birleştirme, (değişebilen ölçüler), 2024.

Yeni doğanların doğdukları ilk dakikalarda sahip oldukları vücut sıvıları temizlendikten sonra bir vücut atığı oluğu gerçeği bir kenara bırakılarak çevredeki kişiler tarafından kabul görüp, sevilecek düzeye gelmektedir. Sansür görüntüsü ve gerçek görüntüsü ile harmanlanmış bu çalışmalar iğrençlik ve tekinsizlik kavramlarının oluşturduğu karmaşada sıkışmışlığı da göstermektedir. Yeni doğan imgelerinin tekinsizlik hissi yaratmasının bir sebebi ise yeni doğanların yaşlılık evresini anımsatmasından kaynaklanmaktadır. Yürüme, keni kendine yetebilme, yemek yeme, tuvalet ihtiyacı gibi temel ihtiyaçların başka birisinin yardımı ile yapabilme ve her iki evrede olan kişilerin sahip olduğu vücut kırıksıklığı, hassasiyet gibi benzerlikler başlangıç evresinde olanın en son evreden de izler taşıdığını göstermektedir. Yaşama henüz yeni başlamış olanın, yaşamın son evresinde olan ile benzer özellikler taşıması bir süre sonra alışılmış olan

sevimli bebek görüntüsünden uzak, rahatsız ve huzursuz edici bir görüntüye bürünmeye başlamaktadır.

Görsel 21. Elif Şen, 'İsimsiz', Kağıt üzerine karakalem, 34 cm x 50 cm, 2024.

Yeni doğan imgesi; yeniden doğuşun, üremenin, neslin devamının, belli bir kesim için mucizenin canlı bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni doğmuş olan her türden canlı büyük bir çoğunlukla yardıma ve bakıma muhtaçtır. Kişinin yeni doğanı görmesi ile bilinçaltında hem yaşlılık evresindeki muhtaç kalma ihtimalini hem de bebeklik evresindeki muhtaç ve savunmasız kaldığı anları canlandırmaktadır. Bu sebeple yenidoğanlar kişide tekinsizlik hissi yaratabilmektedir. Bunun yanı sıra doğum anında

çeşitli vücut tepkimeleri ve vücut sıvılarının yer almasına ek olarak yenidoğanın da aynı şekilde vücut sıvıları ve kan ile kaplı olması kişide iğrenme hissi yaratmaktadır. Doğum anına ve yenidoğanın ilk dünya ile buluştuğu ana şahit olan kişiler için bu sahne aslında bir bakıma bireyin kendi varoluşuna şahit olduğu ve bilinçaltında var olduğu anı da sorguladığı bir sahnedir. İğrenme ve tekinsizlik duygusuna sebep olmasının yanı sıra üreme, neslin devamı konusunda insanlar için yenidoğanlar ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Çalışmada koyu bir arka planın arasından sıyrılarak tek ışık noktasına sahip bir şekilde resmedilmiş olan yenidoğan imgesine bu ışık noktası ile kutsallık atfedilmiştir. Tekinsiz ve iğrenç kavramlarının harmanlanmış olduğu bu çalışma karakalem tekniği ile üretilmiştir. Karakalem tekniği ile hem sansür hem de dramatik etki yaratan bu çalışmada mucizevi olarak kabul görebilen varlığın iğrenç kavramının da dahil olduğu ilk anına odaklanarak izleyiciyi farklı bir bakış açısı ile buluşturmuştur.

8. SONUÇ

Bu tez çalışmasının başlangıcında doğum kavramı genel anlamı ile açıklanmıştır. Yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda doğum kavramının zamanla anlam bakımından farklılaşarak çeşitlendiği görülmüştür. İnsanların yaşamsal ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan inanışlara da değinerek doğum kavramının kültürel ve mitolojik bakımdan karşılığı açıklanmıştır. İnsanlar yaşamsal faaliyetlerini ilerletirken ortaya çıkardıkları inanışlar bütünü ile temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek tanrı/tanrıça figürleri oluşturmuşlardır. Bu temel ihtiyaçların yanında üreme, çoğalma, nüfus artışı da çok önemli yer tutmaktadır. Bu sebeple doğum kavramına ayrı bir önem verilerek onun için de tanrı/tanrıça figürleri oluşturmuşlar ve çeşitli ritüel, adak gibi yöntemler kullanarak oluşturdukları figürler ile bağlantı kurmuşlardır. İnsanlar temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılarlarken sanat üretimlerinde de bulunmaya başlamışlardır. Sanat üretimleri zamanla kişisel ihtiyaca, statü belirleyici niteliklere ve ileriki zamanlar için belge taşıyıcı özelliklere sahip olmaya evrilmiştir. İnsanlar bir birey olarak var olduklarını idrak etmeye başlamalarıyla çevresinde gelişen olayları sorgulamaya başlamışlar ve bu sorulara çeşitli dini inanışlar ve mitolojik hikayeler ile cevap bulmuşlardır. Konu doğum olduğunda ise dönem dönem farklı inanışlar ve bakış açıları ile ele alınmaktadır. Gerçekleşen ilk doğum hakkında herhangi bir bilgi olmaması ile birlikte sanatsal faaliyetler sayesinde doğum ile ilgili çeşitli bilgiler edinebilmek mümkün olmuştur. Nüfusun çoğalması önemli bir konu olduğundan ve insanların, bir insanın kendi vücudu içinde yeni bir insan oluşturabilmesine mucizevi bir olay olarak kabul etmelerinden kaynaklı ruhani varlıklar ile bu konuyu bağlamışlardır. Fiziki bir eylem olarak doğumun gerçekleşmesinde kullanılan yöntem, teknik ve doğum anın gerçekleştiği ortamlar yeniden sanatsal birikimler sayesinde günümüzde açıklık kazanmıştır. Zamanla insanlar artık hayatta kalma odaklı değil hayatın farklı yönlerini keşfetmeye odaklanmaya başlamalarıyla birlikte doğum kavramı sadece üreme odaklı olmaktan sıyrılmış, yeni sanat eserleri ile farklı anlamlara bürünmüştür. Doğum denildiğinde sanatta en çok İsa' nın doğum tasvirleri rastlanılmaktadır. İsa' nın doğum tasvirlerinin yanı sıra mitolojik tanrı-tanrıça doğumları ve doğum anının gerçekleştiği ortam doğum kavramının anlam bakımından tam olarak çeşitlenmeden önceki sanat eserlerinde ele alınış halidir. Bu tez çalışmasında bahsi geçen eserlerde doğum kavramının her bir sanatçı tarafından nasıl farklı bir bakış açısı ile

ele alındığını açıklanmıştır. Frederik Ruysch' un çalışmaları bilimsel olarak önemli bir belge niteliği taşımasıyla birlikte yaşam, ölüm, zaman, araf, tekinsizlik kavramları bağlamında karşımıza çıkmaktadır. 'Z is for Zygote' filmi hem doğum hem de hamilelik sürecini normal dışı ve rahatsız edici bir şekilde ele alırken klasik anne bebek ilişkisine ters köşe bir bakış açısı ile yaklaşmaktadır. 'Mother' filmi Tanrı'nın yaratım sürecini ele alırken 'Men' filmi folklorik bir karakter olan Yeşil Adam imgesini yeniden doğuşun rahatsız edici yönü ile işlemiştir. 'Birth' isimli çalışmada doğum anının boyutlar arası yönünü, 'Don't Watch Me' ve 'Salle Sauvage' adlı çalışmalarda modern çağın doğum anı üzerindeki etkileri, 'Moses' isimli çalışma yaşamın her türlü yönünü ele alırken 'The Begining of Life' isimli çalışma yeniden doğuşu ve ilk varoluşu temsil etmektedir. Ben' in sözü bölümünde ise doğum kavramının tüm anlamlarını barındırmaya çalışmış, doğum ile ilgili soruların arasındaki o sıkışmışlığı sanat aracılığı ile açıklamaya çalışmıştır. Tez çalışmasında, doğum kavramının zamanla sıradanlaşmış ve kalıplaşmış olan anlamından sıyrılarak her bir bireyin kendi özelinde bu kavrama sorduğu sorular, yüklediği anlamlar ve bu anlamların sanat eserlerine yansıma biçimleri gösterilmiştir.

9. KAYNAKLAR

Aydın, F. (2021). *Hint Dinlerine Giriş*. Ankara: Eskiyei Yayınları.

https://www.academia.edu/94578743/H%C4%B0NT_D%C4%B0NLER%C4%B0NE_G%C4%B0R%C4%B0%C5%9E_Hinduizm_Cayinizm_Budizm_Sihizm adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Cartwright, M. (2012). *Hera*. (Çev. Şeyma Karabudak) World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-10295/hera/> adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Civelek, A. (2015). Sonsuz Yaşamın Simgesi Lotus. *Apelasyon Dergisi*, (24).

<https://apelasyon.com/yazi/24/sonsuz-yasamin-simgesi-lotus> adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Joshua J. Mark. (2013). *Antik Mısır Mitolojisi*. (Çev. Yağız Yanardağ) World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-10650/antik-msr-mitolojisi/> adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Joshua J. Mark. (2013). *Mitoloji*. (Çev. Yaşar Akgün) World History Encyclopedia. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-427/mitoloji/> (Erişim tarihi 24 Temmuz 2024).

Karakurt, D. (2012). *Türk Mitolojisi Ansiklopedisi*. <https://drmurataydin.com/turk-mitoloji-ansiklopedisit.pdf> adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Korucu, A. (2019). Ruh Adam'da Animayla Aydınlanan Yeniden Doğuş Arketipi: Selim Pusat'ın Sonsuz İstirabı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 710-724.

Lesper, Avelina (2022). *Çağdaş Sanatın Sahtekarlığı*. (1.Baskı). (Çev. Emrah İmre) İstanbul: Tellekt Yayınevi.

Liman Turan, S. (2022). Feminist ve Queer Estetik Oluşumlarda Kristeva'nın Abject Nosyonu'nun Psikanalitik Eleştirisi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(6), 53-74.

Ören, H. ve Ateş A., (2024). Eski Mısır Mumyalama Geleneğinde Kanopik Kaplar.

Özçalık, M. (2017). Lotus Çiçeğinin Farklı Kültürlerde Önemi ve Peyzaj Tasarımında Kullanımının İrdelenmesi. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi, (10), 22-28.*

Özhan Öztürk. (2018). *İsis (Mısır Mıştolojisi)*. https://ozhanozturk.com/_adresinden 24 Temmuz 2024 tarihinde alınmıştır.

Un, F. H. (2021). *Karşılaştırmalı Hint ve Yunan Mitolojisi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

10. GÖRSEL KAYNAKÇA

Görsel 1. Sandro Botticelli, “Venüs’ün Doğuşu”, Tuval üzerine tempera, 1,72 m x 2,78 m, Uffizi Galerisi, Floransa, İtalya, 1482 – 1486. <https://sanatabasla.com/2012/06/venusun-dogusu-the-birth-of-venus-botticelli/> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

Görsel 2. Sandro Botticelli, ‘Mystic Nativity’, Tuval üzerine Yağlı Boya 108,6 x 74,9 cm, (yaklaşık) 1500. <https://artsandculture.google.com/asset/mystic-nativity-sandro-botticelli/ggGzbkPRgnpQCA> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

Görsel 3. Abraham Bosse, ‘Childbirth’, Gravür baskı, 26 cm x 33.7 cm, 1633. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/387810> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

Görsel 4. Frederik Ruysch, ‘Alle de ontleed- genees- en heekundige werken (Volume 2)’, (syf 123), 1744. <https://digirepo.nlm.nih.gov/bookviewer?PID.nlm:nlmuid-2741577RX2-mvpart> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

Görsel 5. Frederik Ruysch, ‘8 month old fetus with wrinkled skin’, 17.-18. Y.y. <https://collection.kunstkamera.ru/en/entity/OBJECT/2392?query=fetus&index=7> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

Görsel 6. Chris Nash, ‘Z is for Zygote’ filminden bir kesit, 2014. <https://hdfilmcehennemi.so/abcs-of-death-2/> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

- Görsel 7.** Darren Aronofsky, ‘Mother’ filminden bir kesit, 2017
<https://www.fullhdfilmizlesene.de/film/anne-mother/> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 8.** Alex Garland, ‘Men’ filminden bir kesit, 2022
<https://www.fullhdfilmizlesene.de/film/adamlar/> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 9.** Marc Chagall, ‘Birth’, Tuval üzerine yağlıboya, 65cm x 89.5cm, 1910
<https://www.wikiart.org/en/marc-chagall/birth-1910> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 10.** Frantisek Kupka, ‘The beginning of life’, Kağıt üzerine su baskı, 34cm x 34cm, 1900 <https://www.wikiart.org/en/frantisek-kupka/the-beginning-of-life> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 11.** Frida Kahlo, ‘Moses’, Masonit üzerine yağlı boya, 62 cm x 75.6cm, The Huston Museum of Modern Art, 1945.
<https://www.fridakahlo.org/moses.jsp> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 12.** Sayna Soleimanpour, ‘Don’t watch me’, Hahnemühle kağıt üzerine baskı, 115 cm x 82 cm, 2023. <https://galleryviewer.com/en/artwork/70885/dont-watch-me> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 13.** Natalie Lennard, ‘Salle Sauvage’, Hahnemühle kağıt üzerine baskı, (değişebilen ölçüler), 2017. <https://www.birthundisturbed.com/salle-sauvage> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)
- Görsel 14.** Alex Grey, ‘Birth’, Keten kumaş üzerine yağlıboya, 111,76 cm x 152, 4 cm, 1991. <https://www.alexgrey.com/art/progress-of-the-soul/birth> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2024)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Elif ŞEN

Yabancı Dili : İngilizce

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Resim	Düzce Üniversitesi	2024
Lisans	Resim	Düzce Üniversitesi	2022
Lise	Yabancı Dil	Pamukova Akhisar Anadolu Lisesi	2018